

Vlaanderen
is erfgoed

Onderzoeksrapport

Een geschutsbedding uit de Tweede Wereldoorlog in de Hogeweg in Oostduinkerke (Koksijde, W.-VI.)

Eindverslag van een toevalsvondst

Agentschap
Onroerend
Erfgoed

COLOFON

TITEL

Een geschutsbedding uit de Tweede Wereldoorlog in de Hogeweg in Oostduinkerke (Koksijde, W.-VI.).
Eindverslag van een toevalsvondst

REEKS

Onderzoeksrapporten agentschap Onroerend Erfgoed nr. 316

AUTEURS

Sofie Vanhoutte, Birger Stichelbaut en Pierre Nowak

JAAR VAN UITGAVE

2023

Een uitgave van agentschap Onroerend Erfgoed Wetenschappelijke instelling van de Vlaamse Overheid, Beleidsdomein Omgeving
Published by the Flanders Heritage Agency Scientific Institution of the Flemish Government, policy area Environment

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER

Peter De Wilde

OMSLAGILLUSTRATIE

De tijdens wegeniswerken aangetroffen geschutsbedding uit de Tweede Wereldoorlog, in het tracé van de Hogeweg in Oostduinkerke, foto naar het noorden.

Copyright: agentschap Onroerend Erfgoed. Foto: Sofie Vanhoutte.

agentschap Onroerend Erfgoed

Havenlaan 88 bus 5

1000 Brussel

T +32 2 553 16 50

info@onroerenderfgoed.be

www.onroerenderfgoed.be

Dit werk is beschikbaar onder de Modellicentie Gratis Hergebruik v1.0.

This work is licensed under the Free Open Data Licence v.1.0.

Dit werk is beschikbaar onder een Creative Commons Naamsvermelding

4.0 Internationaal-licentie. Bezoek

<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/> om een kopie te zien van de licentie.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution

4.0 International License. To view a copy of this license, visit

<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.

<https://doi.org/10.55465/MHRQ7037>

ISSN 1371-4678

D/2023/3241/460

EEN GESCHUTSBEDDING UIT DE
TWEEDE WERELDOORLOG IN DE
HOGEWEG IN OOSTDUINKERKE
(KOKSIJDE, W.-VL.)

Eindverslag van een toevalsvondst

SOFIE VANHOUTTE, BIRGER STICHELBAUT EN PIERRE NOWAK

INHOUD

1	ADMINISTRATIEVE GEGEVENS VAN HET PROJECT	5
2	INLEIDING.....	6
3	DE ONDERZOEKSOPDRACHT, WERKWIJZE EN STRATEGIE VAN HET ONDERZOEK.....	8
4	AANPAK VERDER ONDERZOEK, ONDERZOEKSVRAGEN EN POTENTIEEL VOOR WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK	9
5	DE CONTEXT.....	10
5.1	LANDSCHAPPELIJKE CONTEXT	10
5.2	ALGEMENE HISTORISCHE EN ARCHEOLOGISCHE CONTEXT	11
6	BESCHRIJVING VAN DE SITE	14
6.1	BODEMKUNDIGE SITUATIE	14
6.2	SPOREN EN STRUCTUREN	14
6.3	INTERPRETATIE VAN DE ARCHEOLOGISCHE SITE	18
6.3.1	INFORMATIE VAN DE BESCHIKBARE HISTORISCHE LUCHTFOTO'S.....	18
6.3.2	INFORMATIE UIT ANDERE ARCHIVALISCHE BRONNEN	22
6.4	SYNTHESE VAN DE KENNIS OVER DE ARCHEOLOGISCHE SITE	32
7	SAMENVATTING	33
8	BIBLIOGRAFIE	34
8.1	GERAADPLEEGDE ARCHIEVEN	34
8.2	LITERATUUR	34
9	BIJLAGEN	35
9.1	LIJST VAN FIGUREN	35
9.2	LIJST VAN PLANNEN	36
9.3	LIJST VAN SPOREN	36
9.4	LIJST VAN FOTO'S.....	37

1 ADMINISTRATIEVE GEGEVENS VAN HET PROJECT

Oostduinkerke (Koksijde) – Hogeweg 1-2

Projectcode	2018J286
Naam en erkenningsnummer erkende archeoloog	Agentschap Onroerend Erfgoed (OE) OE/ERK/Archeoloog/2015/00001
Veldwerkleider	Sofie Vanhoutte
Locatiegegevens van het onderzochte gebied	
Provincie	West-Vlaanderen
Gemeente	Koksijde
Deelgemeente	Oostduinkerke
Adres	t.h.v. Hogeweg 1 en 2
Toponiem	/
Bounding box van de structuur in Lambertcoördinaten (EPSG:31370)	N: x=31276,47; y=203464,53 O: x=31279,13; y=203462,46 Z: x=31276,47; y=203460,49 W: x=31274,09; y=203462,22
Kadastrale informatie	Koksijde, 4de Afdeling/Oostduinkerke 2, Sectie F, percelen 1102A-1102B
Toevalsvondst	
Datum vondst	13/11/2018
Datum melding	13/11/2018 (ID 369)
Dossiernummer	ID 367
CAI	https://id.erfgoed.net/waarnemingen/987847
Begin- en einddatum veldwerk	14/11/2018
Oppervlakte van het onderzoeksgebied	onderzochte zone: <i>ca.</i> 27,9 m ² oppervlakte structuur: <i>ca.</i> 14 m ²

Terreinwerk en opmetingen	Sofie Vanhoutte (archeoloog OE) Johan Van Laecke (landmeter-expert OE)
Fotografie terrein	Sofie Vanhoutte & Johan Van Laecke
Aanmaak kaartmateriaal en plannen	Johan Van Laecke Sylvia Mazereel (archeologisch tekenaar OE)
Studie historische luchtfoto's	Birger Stichelbaut (CHAL, Universiteit Gent)
Studie archivalische bronnen	Pierre Nowak (Atlantikwall Belgium)
Rapportage	Sofie Vanhoutte
Lay-out	Sylvia Mazereel

2 INLEIDING

Op 13 november 2018 stootte men tijdens wegeniswerken in het tracé van de Hogeweg in Oostduinkerke, deelgemeente van Koksijde, op een bakstenen structuur bestaande uit twee concentrische sokkels. Gemeentelijk archeoloog van Koksijde, Alexander Lehouck, werd door de aannemer onmiddellijk verwittigd en kwam diezelfde dag ter plaatse om de vondst te evalueren. Hij stelde vast dat het om een schietpost ging en meldde daaropvolgend meteen de toevalsvondst via de toevalsvondstapplicatie van het agentschap Onroerend Erfgoed. De volgende dag, op 14 november 2018, kwamen onderzoeker archeologie Sofie Vanhoutte en landmeter-expert Johan Van Laecke van het agentschap ter plaatse en voerden de nodige terreinregistratie uit.

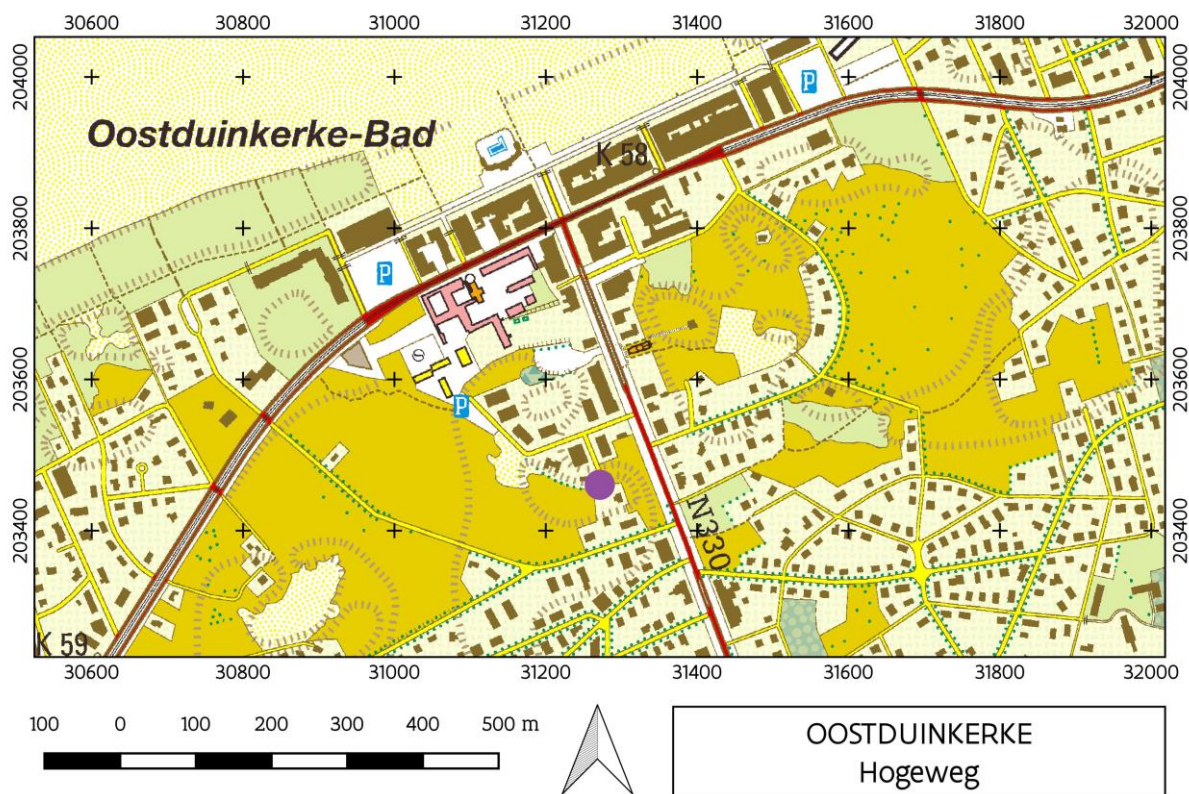
De structuur, die een geschutsbedding uit de Tweede Wereldoorlog bleek te zijn, wordt in dit eindverslag vooreerst beschreven en van de nodige documentatie voorzien. Vervolgens wordt de historische context en de interpretatie van de geschutsbedding binnen de ruimere omgeving onder de loep genomen. Hiervoor werd een beroep gedaan op Birger Stichelbaut (Centrum voor Historische en Archeologische Luchtfotografie, Universiteit Gent) die de studie van de historische luchtfoto's van deze en andere toevalsvondsten uit de Tweede Wereldoorlog voor zijn rekening nam¹, en op Pierre Nowak (Atlantikwall Belgium) die zijn archiefdata ter beschikking stelde.

De uitgewerkte resultaten van dit archeologisch onderzoek, de verdere verwerking van de onderzoeksgegevens en de interpretatie van de vindplaats binnen de ruimere historische context vormen dus het onderwerp van dit eindverslag.

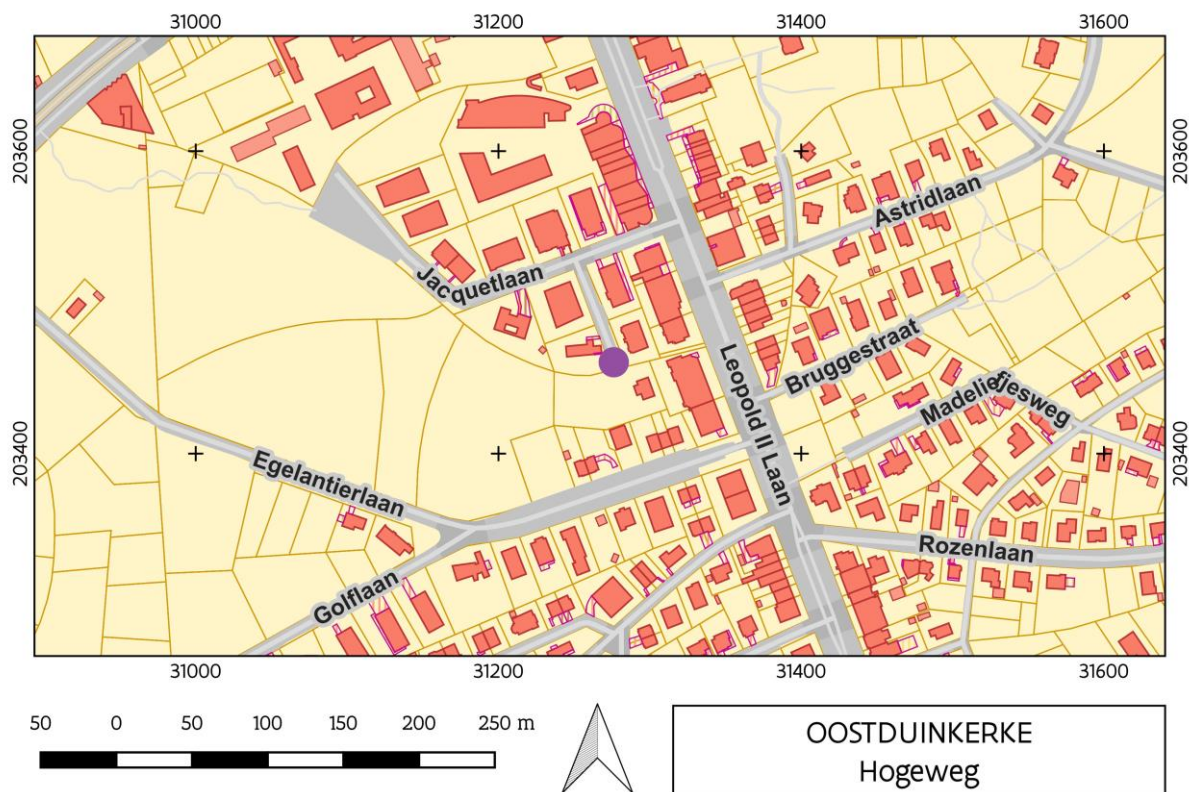

Figuur 1: De aangetroffen bakstenen structuur op het einde van de doodlopende Hogeweg in Oostduinkerke. Foto naar het noorden, waarbij duidelijk merkbaar is hoe de straat afhelpt. De geschutsbedding lag immers nabij de top van een hoge duin. Foto © agentschap Onroerend Erfgoed.

¹ Stichelbaut 2021.

Figuur 2: Topografische kaart (© Digitaal Vlaanderen) met lokalisatie van de toevondst (paarse stip), op ca. 500 m van het strand.

Figuur 3: GRB (© Digitaal Vlaanderen) met aanduiding van de vindplaats (paarse stip) binnen de bebouwing van Oostduinkerke.

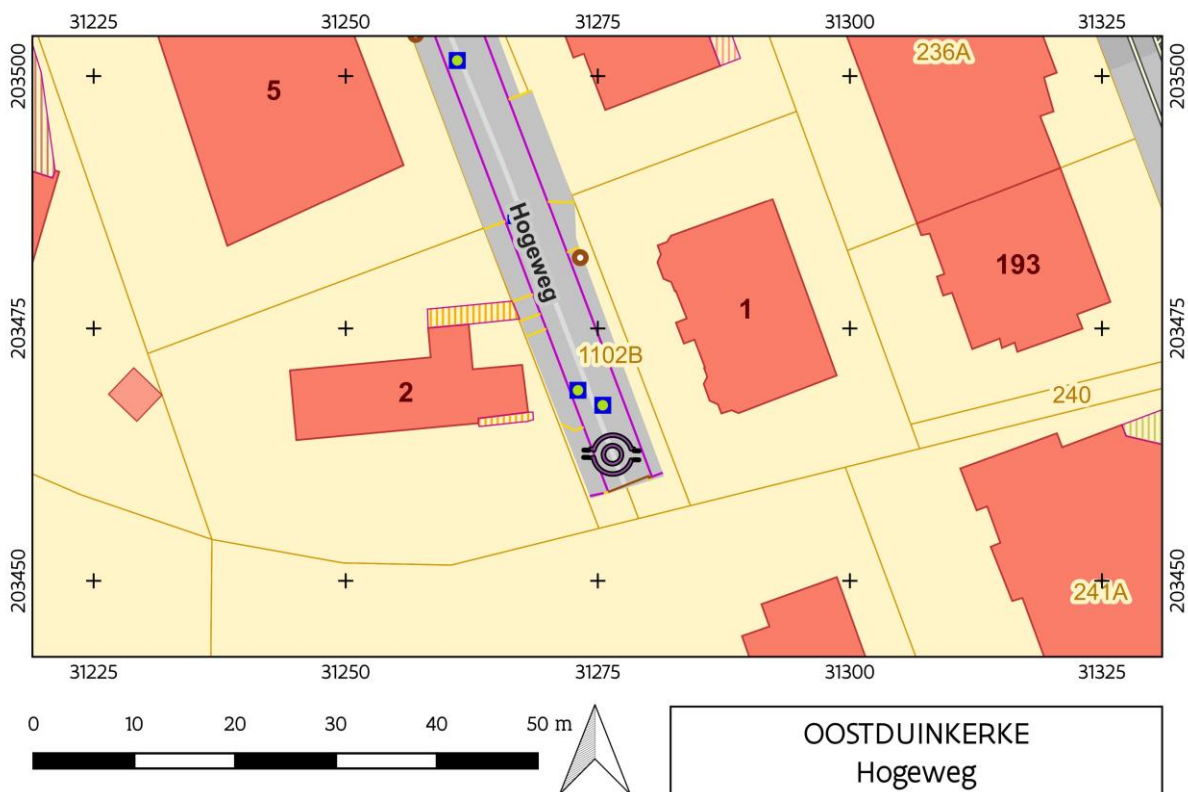

3 DE ONDERZOEKSOPDRACHT, WERKWIJZE EN STRATEGIE VAN HET ONDERZOEK

Het doel van het onderzoek van een toevalsvondst beperkt zich tot inzicht verkrijgen in de aard van de aangetroffen archeologische sporen en vondsten, hun datering en indien van toepassing hun relatie en fasering, alsook het *ex situ* bewaren van de vondsten die dreigen vernietigd te worden. In het geval van de hier besproken toevalsvondst betreft het een structuur die zich in het tracé van de Hogeweg bevond, net onder het asfalt. Na de terreinevaluatie door gemeentelijk archeoloog Alexander Lehouck was meteen duidelijk dat het hier om een relict van de Tweede Wereldoorlog ging. Bij de verdere wegeniswerken zou deze structuur volledig worden afgebroken voor de aanleg van het nieuwe wegtracé. Een terreinregistratie was dus noodzakelijk om de precieze locatie en de informatie van deze structuur te bewaren.

Het agentschap Onroerend Erfgoed voerde het terreinwerk uit op 14 november 2018. De uitvoering van dit onderzoek vond plaats volgens de bepalingen van het Onroerenderfgoeddecreet (2013) zoals beschreven in de Code van Goede Praktijk voor de uitvoering van en rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetectoren (versie 4.0). De bakstenen structuur werd verder vrij gelegd en opgeschoond. Plaatselijk werden kijkputjes gegraven om de structuur beter te begrijpen.

Het terreinwerk gebeurde door Sofie Vanhoutte (veldwerkleider) en Johan Van Laecke (landmeter-expert), beide van het agentschap Onroerend Erfgoed. Johan Van Laecke stond in voor de bepaling van de exacte locatie van de vindplaats en de opmeting van de structuur. Dit gebeurde digitaal en gegeorefereerd met een Robotic Total Station (RTS) en GPS-RTK toestel in Lambert 72. De hoogtes werden geregistreerd in TAW (Tweede Algemene Waterpassing). De vindplaats is omstandig gefotografeerd, ook via 3D-fotografie. Bij het terreinonderzoek zelf waren er geen externen betrokken.

Figuur 4: GRB (© Digitaal Vlaanderen) met positie van de aangetroffen structuur in het tracé van de Hogeweg.

4 AANPAK VERDER ONDERZOEK, ONDERZOEKSVRAGEN EN POTENTIEEL VOOR WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK

De aangetroffen structuur kon op het terrein meteen herkend worden als een geschutsbedding uit de Tweede Wereldoorlog. Behalve de bakstenen structuur zijn tijdens het terreinonderzoek geen andere sporen opgemerkt; ook vondsten werden niet aangetroffen. Het onderzoek naar de archeologische en historische context van deze vindplaats richtte zich dan ook vanzelfsprekend specifiek op de Tweede Wereldoorlog.

De volgende onderzoeksvragen kunnen daarbij vooropgesteld worden:

- Kan deze geschutsbedding verder gespecificeerd worden en welke specifieke functie had ze?
- In welke specifieke context van de Tweede Wereldoorlog moet deze geschutsbedding gezien worden?
- Tot welk onderdeel van de Atlantikwall hoorde deze geschutsbedding?

Om een antwoord te kunnen bieden op deze vragen, was een historisch onderzoek noodzakelijk. Deze richtte zich in de eerste plaats op de historische luchtfoto's. Deze studie werd uitgevoerd door Birger Stichelbaut (CHAL). Daarnaast werd ook een beroep gedaan op Pierre Nowak (Atlantikwall Belgium), die een enorm rijke verzameling archivalische bronnen heeft van de Atlantikwall. De resultaten uit zijn archiefbronnenonderzoek zijn verwerkt in dit eindverslag, en we willen Pierre Nowak en zijn collega's van Atlantikwall Belgium uitdrukkelijk danken dat we een beroep kunnen doen op hun expertise.

Figuur 5: De geschutsbedding lag dichtbij de top van de duin. Foto naar het ZZW (© agentschap Onroerend Erfgoed).

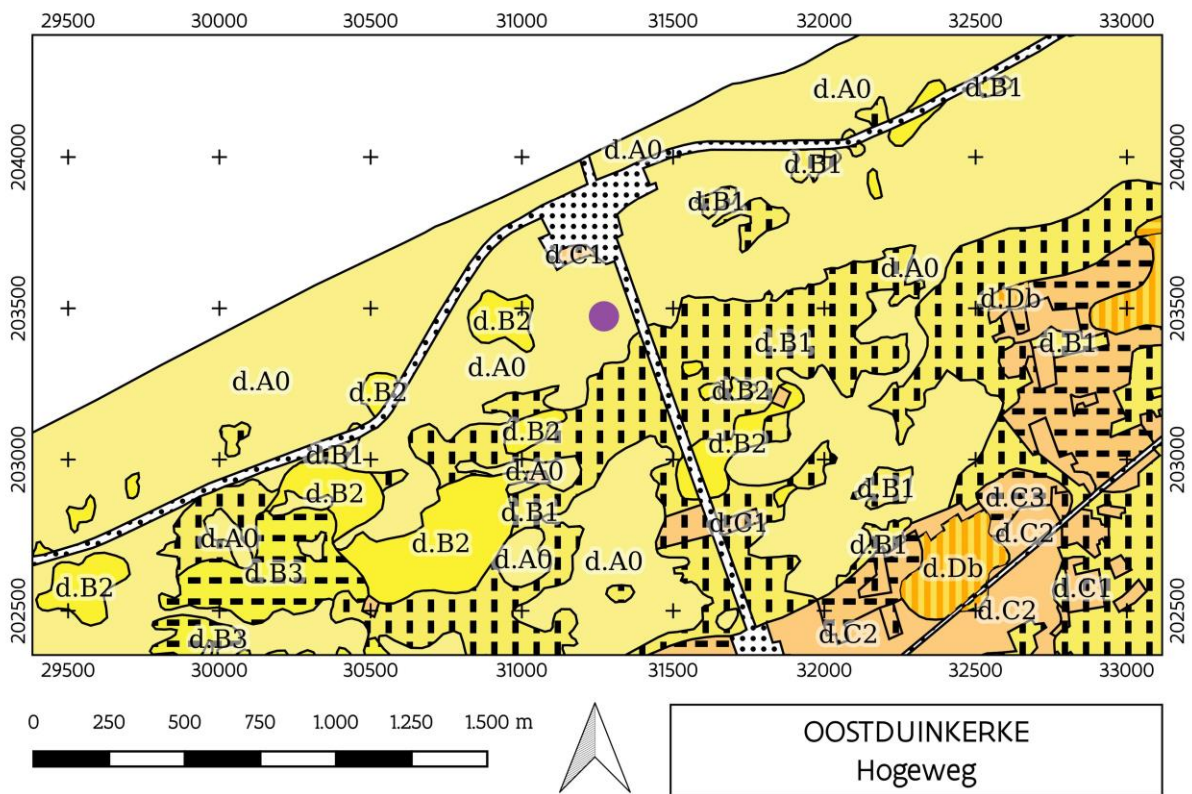
5 DE CONTEXT

5.1 LANDSCHAPPELIJKE CONTEXT

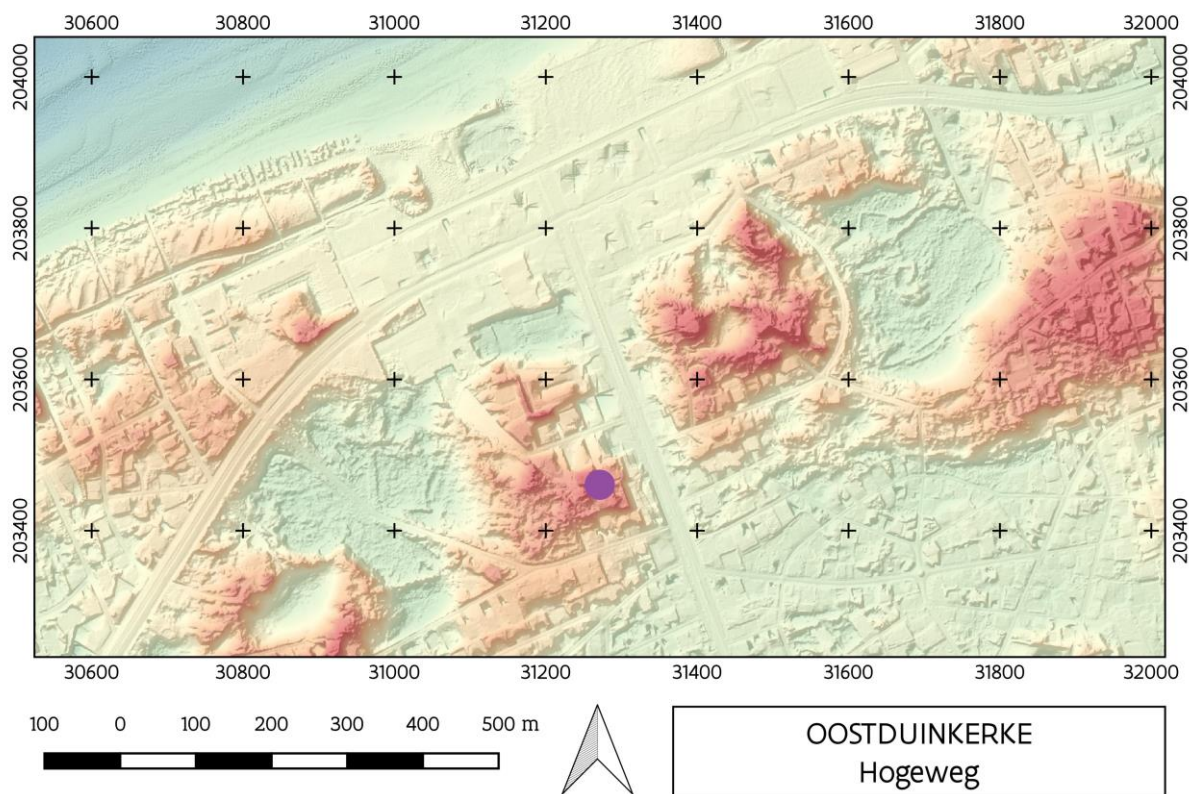
De toevalsvondst bevindt zich op het einde van de doodlopende Hogeweg in Oostduinkerke, deelgemeente van Koksijde, binnen de bebouwde agglomeratie (Figuur 3). De vindplaats is gelegen op ca. 500 m van het eigenlijke strand, voorbij de duinstrook (Figuur 2).

Bodemkundig ligt de vindplaats in het duinengebied, met een bodem gekarteerd als d.A0, dus getypeerd als behorende tot de 'hoge duinen' (Figuur 6). Het is een kustduinbodem op kalkrijk zand, wat gunstig is voor de bewaring van bakstenen structuren. Deze duinzanden dekken een ouder landschap af bestaande uit mariene sedimenten, maar deze bevonden zich ver buiten het bereik van de werken.

Topografisch bevindt de aangetroffen structuur zich nabij de top van een duin met een hoogte van ruim 20 m TAW (Figuur 2). Het Digitaal Hoogte Model verduidelijkt deze situatie zeer sterk (Figuur 7).

Figuur 6: De bodemkaart (© Digitaal Vlaanderen), met aanduiding van de vindplaats.

Figuur 7: Digitaal Hoogte Model (© Digitaal Vlaanderen) met aanduiding van de vindplaats, gelegen nabij de top van een hoge duin.

5.2 ALGEMENE HISTORISCHE EN ARCHEOLOGISCHE CONTEXT

Binnen een straal van enkele 100-den m zijn geen archeologische terreinonderzoeken gekend. Om een inzicht te krijgen in de historische context, zijn we volledig aangewezen op archivalisch en luchtfotografisch onderzoek. Voor deze plek zijn talrijke WOII-beelden beschikbaar, die vrijwel allemaal indicaties geven voor de aanwezigheid van militaire structuren. Deze staan allen in verband met de Duitse Atlantikwall-versterkingen.

De aangetroffen structuur moet deel uitgemaakt hebben van deze Duitse kustverdediging, de Atlantikwall. Dit verdedigingssysteem dat een geallieerde landing moest verhinderen, bestond uit een aaneenschakeling van kustbatterijen met betonnen bunkers, geschutopstellingen en versperringen, en strekte zich uit langs de Atlantische Oceaan en de Noordzee. De Atlantikwall was zo'n 5.000 kilometer lang en liep van het noorden van Noorwegen tot aan de grens met Spanje. Het bezette westen van Europa was door deze verdedigingswerken een bijna onneembare vesting, die met relatief weinig troepen kon worden verdedigd.²

Op 10 mei 1940 viel Duitsland België binnen. Na een korte maar hevige strijd capituleerde koning Leopold III samen met zijn troepen op 28 mei 1940. Deze campagne zou later bekend staan als de 'Achttiendaagse Veldtocht'.³

Daaropvolgend bouwden de Duitse legers zo snel mogelijk enkele kustbatterijen, in functie van de geplande 'Slag om Engeland'. Ze verloren deze slag en snel werd duidelijk dat de geplande Duitse invasie van Engeland niet meer haalbaar was. De Duitse legers draaiden het roer om en kozen voor een meer defensieve aanpak. Op 14 december 1941 werd hiertoe de start gegeven, via een verordening vanuit het Oppercommando van de Wehrmacht. De opdracht luidde een samenhangende

² Sackers & Houterman 1990.

³ Philippart *et al.* 2004.

kustverdediging te bouwen, de *'Neue Westwall'*, die onder meer bestond uit versterkte bunkers en geschutspostellingen.⁴

Na de geallieerde landingspoging in Dieppe, op 18 augustus 1942, kreeg de uitbouw van deze kustverdediging een nieuwe impuls. Als antwoord op deze mislukte aanval vaardigde generaal-veldmaarschalk Gerd Von Rundstedt, opperbevelhebber van alle Duitse troepen aan het westelijk front, het bevel uit om de West-Europese kust tot een onneembare vesting te maken. Het werd de geboorte van de Atlantikwall.⁵

In de winter van 1942-1943 was er een eerste bouwcampagne. De plannen bleken echter al snel te ambitieus, onder andere omwille van een tekort aan transportmiddelen en bouwmaterialen. Op het voorziene moment van oplevering, 1 mei 1943, waren 'slechts' ca. 6.000 van de geplande 15.000 bunkers voltooid.⁶

In het najaar van 1943 benoemde Hitler daarom veldmaarschalk Erwin Rommel tot inspecteur van de Atlantikwall. Hij redeneerde dat aanvallers bij een invasie al op zee vernietigd moeten worden; slechts in het uiterste geval zou het beslissende gevecht op het strand plaatsvinden. Rommel liet daarom begin 1944 allerlei versperringen op het strand plaatsen, in de vloedlijn, en grote aantallen schuin ingegraven palen, verbonden met staaldraden en voorzien van mijnen, die later de Rommel-asperges zouden worden genoemd. Aan landzijde liet hij de verdediging versterken door laaggelegen gebieden onder water te zetten. Ook werden talrijke mijnevelden, aarden wallen, loopgraven, antitankgrachten en andere hindernissen aangelegd. Tot het einde van de oorlog werd er verder gebouwd aan de versterkingen van de Atlantikwall.⁷

De WOII-kustverdediging, die uitgroeide tot de Atlantikwall, bestond uit bunkers en versterkingen die onderverdeeld waren in verschillende verdedigingseenheden.

De kleinste eenheid was een *'Widerstandsnest'* (WN). Hierbij ging het meestal slechts om één of enkele autonome bunker(s). Enkele bunkers, batterijen en versperringen konden gegroepeerd worden tot een *'Stützpunkt'* (Stp). Een *Stützpunkt* kon rondom verdedigd worden en had eigen bevoorrading van munitie, water en voedsel om het twee weken te kunnen volhouden in geval van een omsingeling. Een *Stützpunkt* bestond uit een verzameling van personeels-, geschuts- en munitiebunkers, schuttersposten, manschappenverblijven, opslagplaatsen voor munitie en een netwerk aan bakstenen loopgrachten die de verschillende elementen met elkaar verbonden. Strategisch belangrijke locaties werden verdedigd door verschillende *Stützpunkten*, aangevuld met radars en extra luchtafweer. Deze locaties werden aangeduid als *'Stützpunktgruppe'* (StpGr). De allerbelangrijkste locaties zoals duikbootbasissen en grote havens werden verdedigd door een *'Verteidigungsbereich'* (VB), onder leiding van een eigen hooggeplaatste officier.⁸

⁴ Debouck *et al.* 2023.

⁵ Philippart *et al.* 2004.

⁶ Sakkers & Houterman 1990.

⁷ Stichelbaut *et al.* 2021.

⁸ Debouck *et al.* 2023.

Figuur 8: Overzichtsfoto, in vogelperspectief, van de aangetroffen geschutsbedding. Foto samengesteld op basis van 3D-fotografie, door Johan Van Laecke (© agentschap Onroerend Erfgoed).

6 BESCHRIJVING VAN DE SITE

6.1 BODEMKUNDIGE SITUATIE

Gezien de ligging van de aangetroffen structuur net onder het asfalt van het wegtracé en gezien de context van de wegeniswerken waarbinnen deze toevalsvondst werd aangesneden, was het maken van een diepgaand profiel niet aan de orde. Enkel plaatselijk werden kijkputjes gemaakt om de opbouw van de baksteenstructuur te bepalen. Om de diepte van de interne baksteensokkel te achterhalen, werd een kijkput van ca. 60 cm gegraven. Hierbij werd enkel zand aangetroffen. De bakstenen structuur was rechtstreeks op het zand gebouwd.

6.2 SPOREN EN STRUCTUREN

De vindplaats leverde slechts één samengestelde structuur op, opgebouwd uit baksteen. De structuur bevond zich op geringe diepte onder het asfalt, onder de puinfundering onder het asfalt, en werd tijdens de wegeniswerken aangesneden. Binnen de beperkte onderzochte zone werden geen verdere sporen aangetroffen. Er waren ook geen vondsten te bespeuren. Staalname was bij dit toevalsvondstonderzoek niet aan de orde.

De bakstenen structuur kon meteen als geschutsbedding met de aanzet van twee aansluitende loopgraven herkend worden. Deze was plaatselijk verstoord – vergraven door eerdere leidingen en wellicht ook deels aangesneden door de wegeniswerken in kwestie –, maar de afmetingen en de opbouw konden nog perfect vastgesteld worden. De structuur kan zo volledig gereconstrueerd worden.

De structuur bestond uit twee bakstenen cirkels, in dit geval beter als sokkels te benoemen (Figuur 8; Figuur 9). De buitensokkel had een diameter van 4,00 m (buitenwerks gemeten). De binnensokkel kende een diameter van 2,00 m, eveneens buitenwerks gemeten. Beide sokkels hadden eenzelfde breedte, namelijk een baksteenlengte. Het overal vastgestelde baksteenformaat was 21,5 x 10 x 6,5 cm.

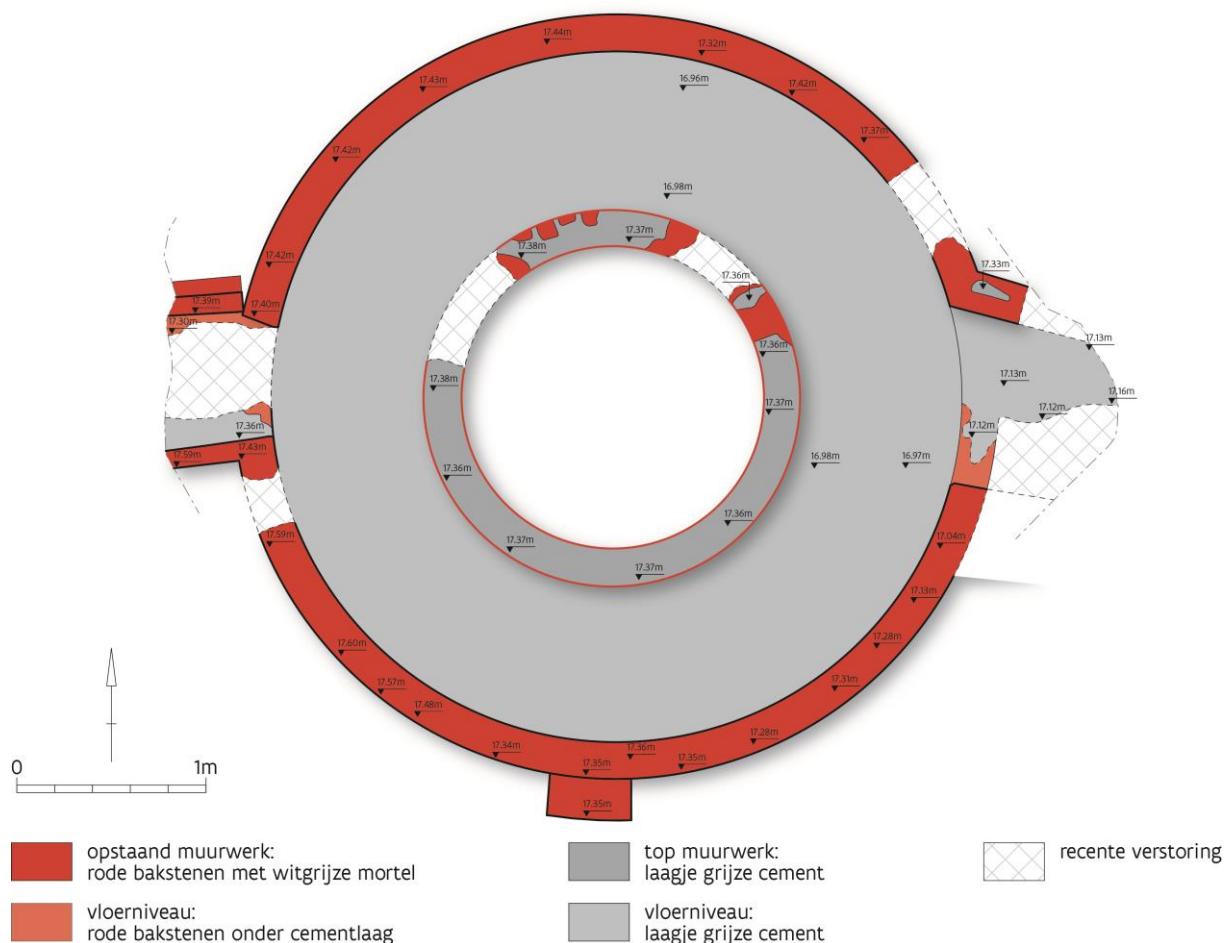
Beide sokkels waren oorspronkelijk zeven baksteenlagen hoog, wat een hoogte van ongeveer 47 cm bedraagt (Figuur 10). Bij de binnensokkel was deze hoogte over het grootste deel nog intact bewaard. De afdekkende cementlaag was over de volledige zuidelijke helft van de binnensokkel nog aanwezig; in de noordelijke helft waren stukken grotendeels vergraven, vooral door de aanleg van recentere leidingen. De baksteenlagen van de binnensokkel waren allemaal kops aangelegd (koppverband).

De buitensokkel was niet meer over de volledige hoogte bewaard. Aan de noordzijde ontbrak plaatselijk de laatste baksteenlaag; elders was de buitensokkel minder hoog bewaard (Figuur 1; Figuur 5; Figuur 11). Zekerheid over de volledige hoogte is er door de bewaarde afdekkende cementlaag op de aansluitende noordmuur van de oostelijke loopgraaf (zie verder) (Figuur 12; Figuur 13). Op die manier is duidelijk dat de buitensokkel eenzelfde hoogte kende als de binnensokkel. De muur van de buitensokkel was opgebouwd met afwisselend kop- en streklagen (kruisverband).

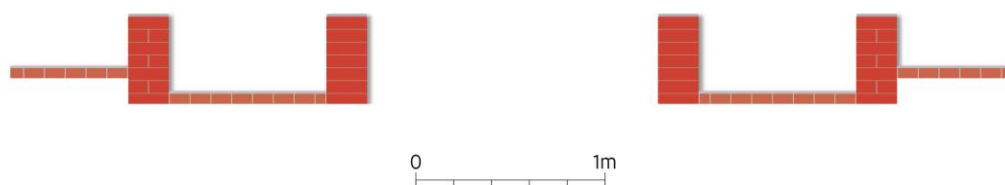
Binnen de binnensokkel bevond zich geen vloerniveau. Dit was wel het geval tussen de binnen- en buitensokkel (Figuur 13; Figuur 14). Deze gangruimte had een breedte van ca. 0,80 m. De vloer, één baksteenlaag, was afgewerkt met een cementlaag. Deze vloer bevond zich op om en bij 17,00 m TAW.

Zowel aan de oostkant als de westkant had de buitensokkel directe aansluiting met een loopgraaf (Figuur 9). Aan beide kanten kon de aanzet van de loopgraaf over ongeveer 0,5 m geregistreerd worden.

Figuur 9: Opgravingsplan van de aangetroffen geschutsbedding, met aanduiding van de bewaarde hoogtes in TAW (© Onroerend Erfgoed).

Figuur 10: Reconstructietekening van de doorsnede doorheen de structuur en de aansluitende loopgraven.

Bij de loopgraaf aan de oostkant is een stuk van de noordmuur nog bewaard (Figuur 9; Figuur 11; Figuur 12). Het is de muur van de buitensokkel die hier in een knik verder doorloopt als noordmuur van de loopgraaf. De loopgraaf staat niet haaks op de buitensokkel, maar wat schuin, namelijk oost-zuidoostwaarts. De zuidmuur van deze oostelijke loopgraaf was niet meer bewaard, maar de positie van deze muur kan wel afgeleid worden van de sporen op de baksteenlaag van de buitensokkel in combinatie met restanten van de vloercementlaag van de loopgraaf. Zo kan ook een interne breedte van 0,94 m voor deze loopgraaf bepaald worden. Het vloerniveau van de loopgraaf – ook hier een baksteenlaag met erbovenop een cementlaag – bevond zich twee baksteenlagen hoger dan de vloer tussen de sokkels (Figuur 12; Figuur 13). Tussen de gang van de geschutsbedding was er dus een opstapje van twee bakstenen naar de loopgraven.

De westelijke loopgraaf had wel een min of meer haakse aansluiting met de buitensokkel (Figuur 15). Vanuit wat bewaard is, is af te leiden dat de zuidmuur slechts één baksteenbreedte breed was. Hetzelfde lijkt het geval voor het noordmuurtje, maar dit stuk was duidelijk licht verschoven. Op een

dieper niveau bevond zich hier aan de buitenkant nog een baksteenlaag, waarvan de betekenis onduidelijk is. Binnen de loopgraaf was het vloerniveau – een baksteenlaag met daarbovenop een cementlaag – slechts langs de zijkanten nog deels bewaard; centraal was deze volledig vergraven. De interne breedte van deze loopgraaf bedroeg 0,60 m.

Figuur 11: De geschutsbedding met aansluitende loopgraven. Foto naar het noordwesten (© agentschap Onroerend Erfgoed).

Figuur 12: De oostkant van de geschutsbedding met de aansluiting met de loopgraaf. Het vloerniveau tussen beide baksteensokkels is deels vrijgelegd. Zowel de vloer van deze circulatiegang als de vloer van de loopgraaf zijn gecementeerd. Bemerkt ook de roetsporen op de bakstenen aan de buitenzijde van de binnensokkel. Foto naar het noordwesten (© agentschap Onroerend Erfgoed).

Zowel op de binnenzijde van de buitensokkel als de buitenzijde van de binnensokkel bevond zich veel roet op de bakstenen (Figuur 12; Figuur 13; Figuur 14). Dit lijkt erop te wijzen dat er een brand is geweest in deze circulatiegang.

Figuur 13: De oostelijke loopgraaf die aansluit op de geschutsbedding. Foto naar het noordoosten, die de positie van de structuur toont onder de puinfundering van het asfalt van het wegtracé. Het vloerniveau van de loopgraaf bevindt zich twee baksteenlagen boven het vloerniveau van de circulatiegang. Bemerkt de roetsporen op de bakstenen aan de binnenzijde van de buitensokkel. Foto © agentschap Onroerend Erfgoed.

Figuur 14: Detail van de aansluiting van de loopgraaf op de oostkant van de geschutsbedding. Foto naar het noordoosten (© agentschap Onroerend Erfgoed).

Figuur 15: De aansluiting van de westelijke loopgraaf, met rechts meer in detail. Het vloerniveau van dit stuk loopgraaf is grotendeels verstoord. Foto's naar het westen © agentschap Onroerend Erfgoed.

6.3 INTERPRETATIE VAN DE ARCHEOLOGISCHE SITE

Om de aangetroffen structuur en de vindplaats goed te kunnen interpreteren, zijn we aangewezen op historische luchtfoto's en op andere archivalische bronnen. Heel wat van de (Duitse) bronnen zijn afkomstig van NARA, de *National Archives and Records Administration* in Washington (USA), en van BAMA, het *Bundesarchiv-Militärarchiv* in Freiburg im Breisgau (Duitsland). Van de onderzochte zone waren ook verschillende luchtfoto's te vinden bij NCAP, de *National Collection of Aerial Photography* (Schotland). Het Belgische archief komt uit het CDH, het *Centre de documentation historique des forces armées. Belgique*, in Evere. De na-oorlogse luchtfoto's zijn te vinden bij het NGI, het *Nationaal Geografisch Instituut*, in Brussel.

6.3.1 Informatie van de beschikbare historische luchtfoto's

Het duidelijkste beeld van de vindplaats wordt geleverd door een Britse verticale luchtfoto van 25 maart 1944 (Figuur 16)⁹. Het is meteen ook de vroegste foto die beschikbaar is voor deze vindplaats. De cirkelvormige structuur is duidelijk te herkennen. Op dat moment was het natuurlijke reliëf met de duin zichtbaar nog zeer goed bewaard.

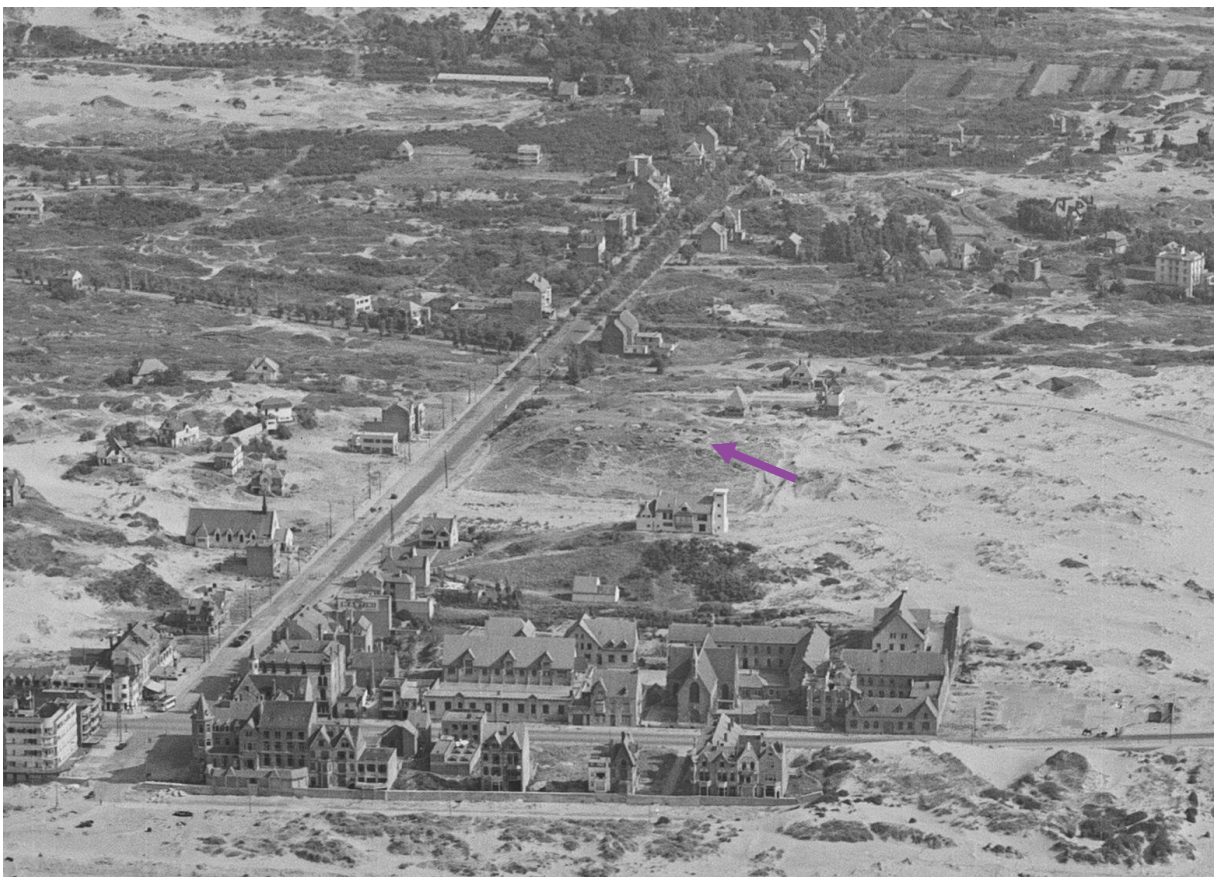
Veel informatie is ook af te leiden van een Amerikaanse schuine luchtopname genomen kort na de oorlog¹⁰ (Figuur 17). Dankzij het schuine perspectief biedt deze foto zicht op het reliëf van het toenmalige landschap: er is duidelijk een lichte verhevenheid te zien. Op deze duin zijn talrijke structuren zichtbaar. Het gaat om korte segmenten van loopgraven, schuttersputten en gecamoufleerde geschutopstellingen. De circulaire structuur die werd aangetroffen in de Hogeweg, is duidelijk één van de geschutsbeddingen voor artillerie.

⁹ Met dank aan Alexander Lehouck voor het beschikbaar stellen van deze Britse archiefphoto.

¹⁰ Stichelbaut *et al.* 2021.

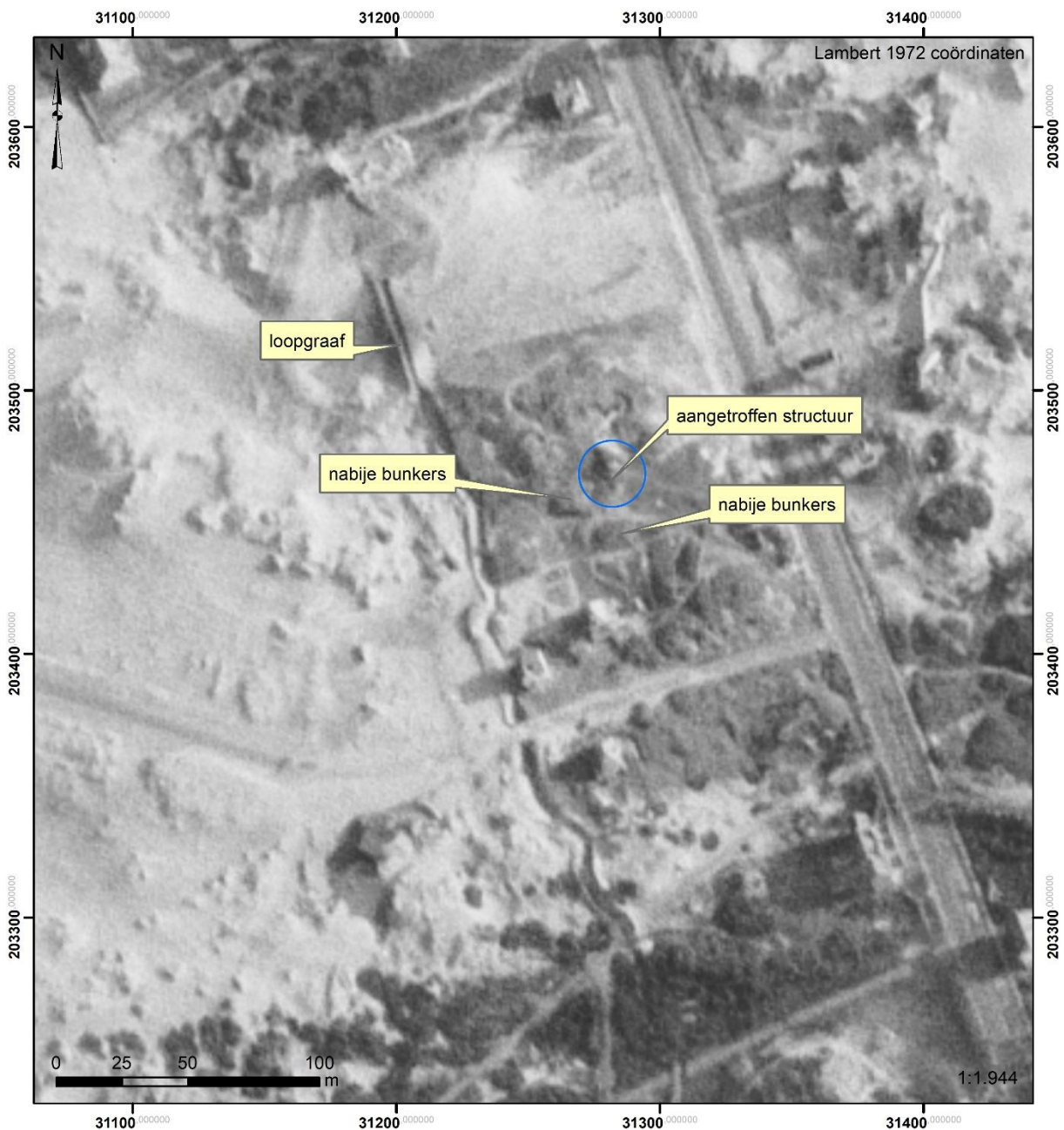
Figuur 16: Britse luchtfoto van 25 maart 1944 (© NCAP), waarop de aangetroffen geschutsbedding duidelijk te zien is.

Figuur 17: Amerikaanse oblieke luchtfoto van 4 augustus 1945 (© NARA), waarop de cirkelvormige geschutsbedding nog zichtbaar is. Op de voorgrond staat villa Calypso met de Duitse observatietoren (zie verder).

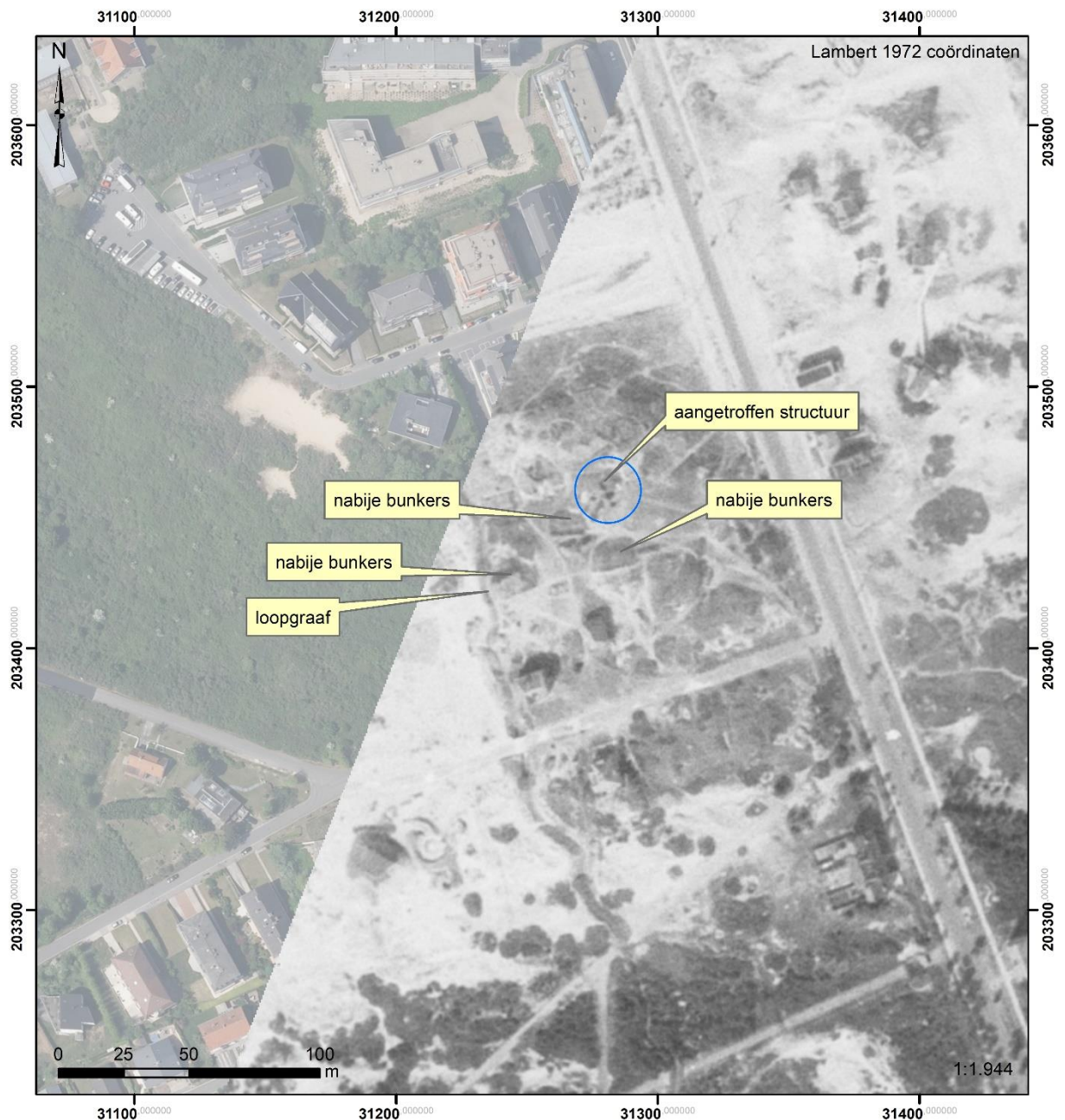
De verticale luchtfoto's die voor deze zone ter beschikking zijn (Tabel 1), bevestigen dit beeld (Figuur 18; Figuur 19). Ze tonen een groep van sterk gecamoufleerde Duitse militaire constructies. Er zijn enkele bunkers in de dichte nabijheid te herkennen. Ten westen van de opgegraven structuur liep een langgerekte N-Z georiënteerde loopgraaf (niet meer zichtbaar op de opname van 1945: Figuur 17) opgebouwd uit bakstenen¹¹. Door de camouflage is geen verdere informatie te verkrijgen over de interne organisatie en de opbouw van deze Duitse militaire structuren.

Figuur 18: Amerikaanse luchtfoto van 14 juni 1944 (© NARA), gegeoreferend, met aanduiding van de verschillende herkenbare WOII-structuren.

¹¹ Francart 1988, 158.

Figuur 19: Amerikaanse luchtfoto van 21 augustus 1944 (© NARA), gegeoreferend, met aanduiding van de verschillende herkenbare WOII-structuren.

Tabel 1: De voor dit dossier geraadpleegde luchtfoto's.

UGENT ID	Datum	Historische referentie	Archiefreferentie	Archief
48141	30/05/1944	US 31 510 – 2138	RG373 D 8920	NARA
48142	30/05/1944	US 31 510 – 2137	RG373 D 8920	NARA
40929	14/06/1944	US 7GR 27SQ 1876 - 4125	RG373 D 7339	NARA
40930	14/06/1944	US 7GR 27SQ 1876 - 4126	RG373 D 7339	NARA
40931	14/06/1944	US 7GR 27SQ 1876 - 4127	RG373 D 7339	NARA
40998	14/06/1944	US 7GR 27SQ 1876 - 5068	RG373 D 7339	NARA
40999	14/06/1944	US 7GR 27SQ 1876 - 5069	RG373 D 7339	NARA
41000	14/06/1944	US 7GR 27SQ 1876 - 5070	RG373 D 7339	NARA
41001	14/06/1944	US 7GR 27SQ 1876 - 5071	RG373 D 7339	NARA
40601	15/06/1944	US 7 GR 1925 7055	RG373 D 5697	NARA
40602	15/06/1944	US 7 GR 1925 7056	RG373 D 5697	NARA

UGENT ID	Datum	Historische referentie	Archiefreferentie	Archief
47144	21/08/1944	US 7 135S 3093 – 3175	RG373 D 5864	NARA
24037	25/10/1944		DT/SP.1/ 66	NARA
45206	5/08/1945		RG373 - De Kust	NARA
43530	2/09/1945	422 BS 4235/2-1 - 57	RG373 E 446	NARA
43531	2/09/1945	422 BS 4235/2-1 - 58	RG373 E 446	NARA
43551	2/09/1945	422 BS 4235/2-1 - 78	RG373 E 446	NARA
43552	2/09/1945	422 BS 4235/2-1 - 79	RG373 E 446	NARA
43940	5/10/1945	366BS-4-3282/II/1 - 94	RG373 E 1340	NARA

6.3.2 Informatie uit andere archivalische bronnen

De bevestiging vanuit de historische luchtfoto's leidt ons verder naar het archief. Heel wat Duitse en Belgische kaarten en andere documenten uit de Tweede Wereldoorlog leveren verdere inzichten op over dit onderdeel van de Atlantikwall, en zo ook specifiek over de geschutsbedding binnen deze zone.

6.3.2.1 De positie

De oudste archiefinformatie is te vinden in het KTB (*Kriegstagbuch*) van de *306. Infanterie Divisie*. Een lijst van 23/11/1941 geeft alle posities in de sector op die toen bezet waren door deze divisie (Figuur 21). In 1941 was er nog geen sprake van de Atlantikwall, maar alleen van 'kustbescherming'. Ook de sector van de *306. Infanterie Divisie* was anders dan het latere systeem van KVA's (*Küstenverteidigungsabschnitt*¹²) die met de Atlantikwall werd ingevoerd. De sector van de divisie liep van de Schelde tot en met Oostduinkerke. Het stuk Westhoek ten westen van Oostduinkerke (Koksijde – Veurne – De Panne) was onder de bevoegdheid van een andere divisie, de *320. Infanterie Divisie*. De zone van de aangetroffen geschutsbedding is dus één van de laatste van de sector van de *306. Infanterie Divisie* en droeg het nummer 145 en de naam *Infanterie Stützpunkt Olga* (Figuur 20). Het hoofdkwartier van deze zone, HKAA 826 (*Heers-Kustartillerie Abteilung 826*), lag toen in Groenendijk, aan het uiteinde van de dijk van Nieuwpoort-Bad maar al op grondgebied Oostduinkerke.

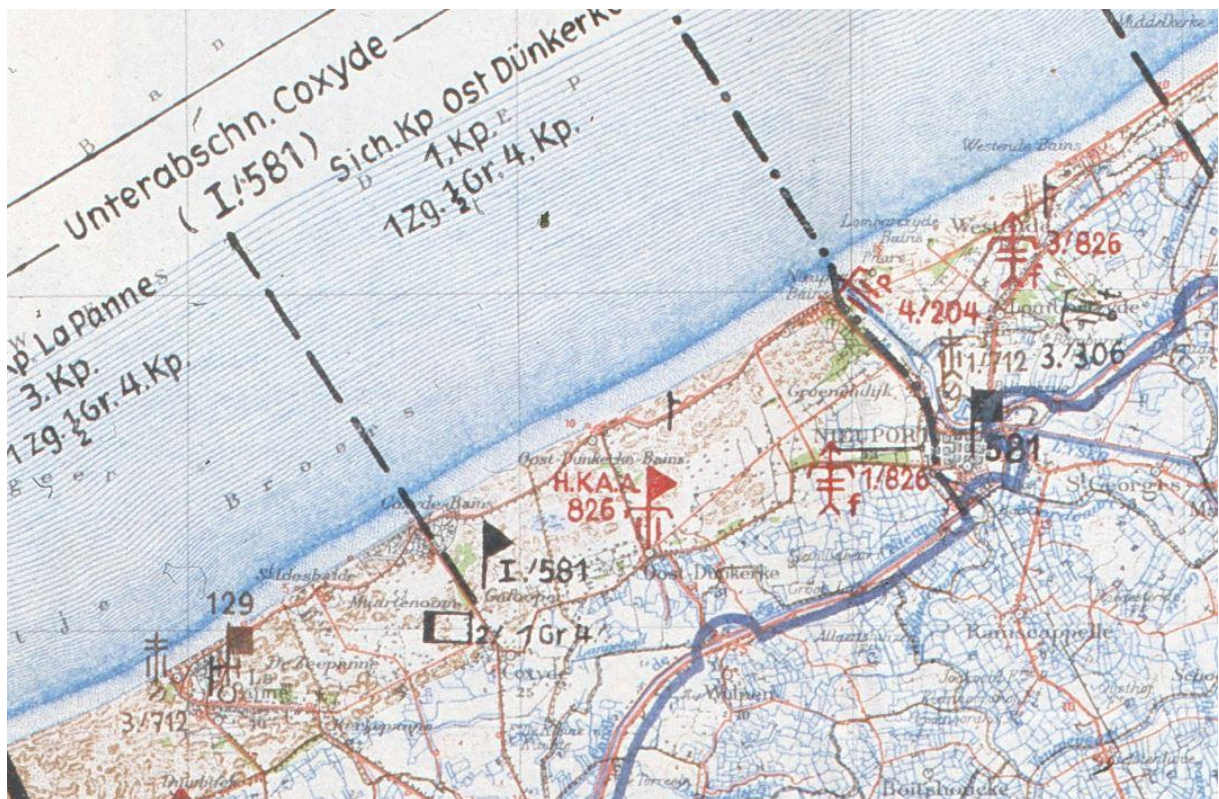
Figuur 20: Fragment van kaart uit 1941, met aanduiding van de posities bezet door de *306. Infanterie Divisie* (© BAMA). De zone van de toevondst is de laatste positie binnen de sector waarvoor deze divisie bevoegd was, namelijk het nummer 145.

¹² De sector die onder het commando viel van de divisie.

Anlage Nr.	Art der Anlage	Waffen		Einzelanlagen		davon			Ausbaustärken			Bem.	
		Zahl	Art	Zahl	Art	fertig	im Bau	noch geplant	Schuß-sicher	splinter-sicher	offen		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
145	<u>Inf.-Stützpt.</u> <u>Olga</u>	1	S.M.G.	4	S.M.G. - Stellungen	4						4	
		2	L.M.G.	10	L.M.G. - "	10						10	
		1	Pak	2	Pak - "	2						2	
				4	Schutzstellungen	4							4
				1	Rundhindernis	1							1
				3	Rundhindernis (Flandernzaun) 700 m Wohnbaracken (Stein u. Beton)	1	1	1			3		
146	<u>Inf.-Stützpt.</u> <u>Kaula</u>	1	S.M.G.	4	S.M.G. - Stellungen	4						4	
		2	L.M.G.	13	L.M.G. - "	13						13	
		1	Pak (belg.)	2	Pak - "	2						2	
				8	Schutzstellungen	5	3						8
				1	Rundhindernis	1							1
				3	Rundhindernis (Flandernzaun) 1100 m Beton - Bunker			3			3		
147	<u>Regenerstellung</u> <u>8/826</u>	6	15,5 cm G.P.F.(f)	6	Gesch. - Stände	6						6	
				6	Mannsch. - Bunker	6							6
				6	Muni - Bunker	6							6
				1	Sani - Bunker	1							1
				1	Befehlsstelle	1							1
				1	Rundhindernis	1							1
		2	L.M.G.										2

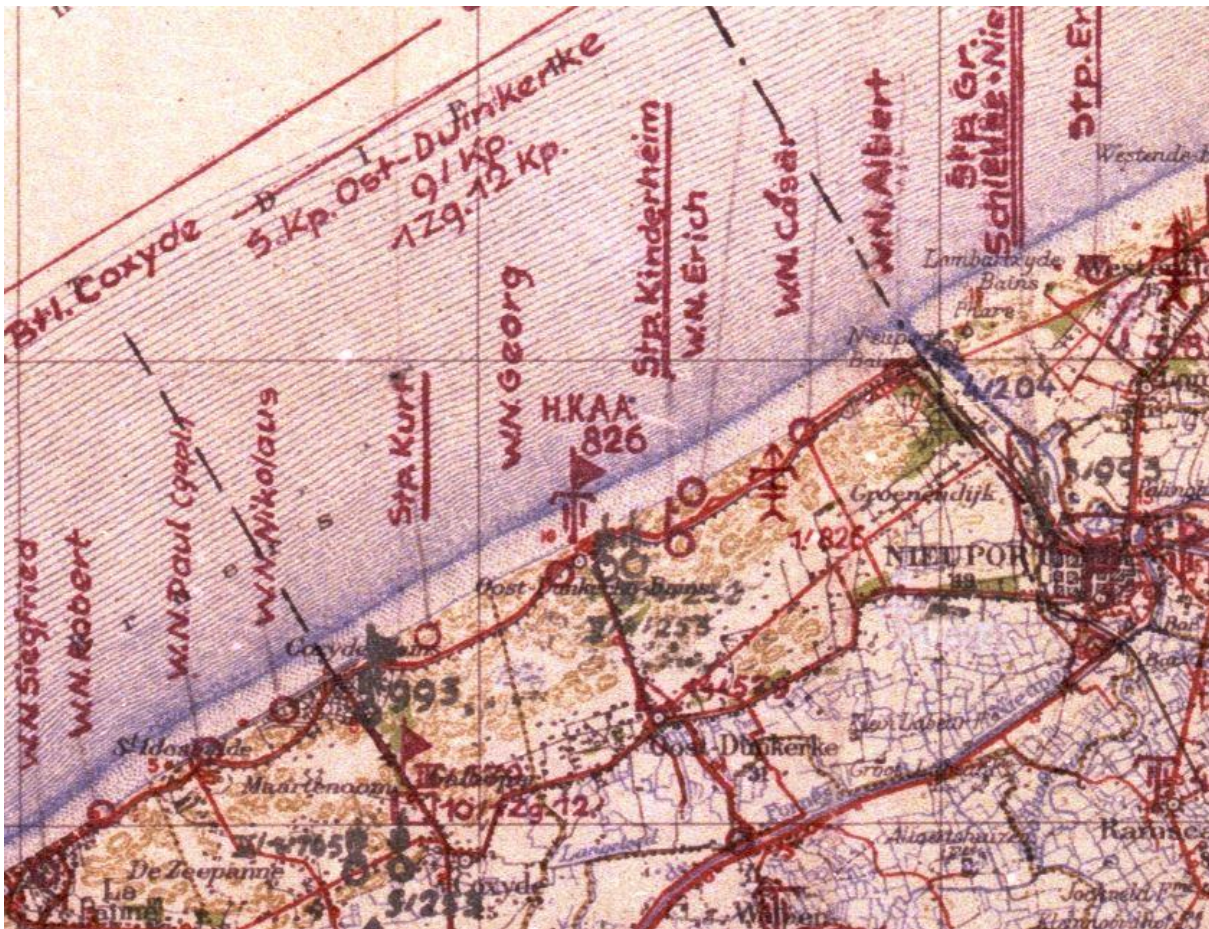
Figuur 21: Inventaris in het *Kriegstagbuch* (KTB) van de 306. *Infanterie Divisie* (© NARA). Deze lijst van 23/11/1941 noemt alle posities in de sector op die toen bezet waren door deze divisie. In paars omlijnd: het steunpunt met nummer 145, zijnde *Infanterie Stützpunkt Olga*, met oplijsting van het aantal wapens en stellingen, en hun kenmerken.

Op een kaart van 05/04/1942 is te zien dat dit hoofdkwartier van de HKA 826 al verhuisd is naar Oostduinkerke, maar de steunpunten zijn hier niet op aangeduid (Figuur 22).

Figuur 22: Fragment van kaart van 05/04/1942 (© BAMA). Het hoofdkwartier HKA 826, centraal op deze kaart, situeert zich op dat moment in Oostduinkerke.

De kaart van 03/11/1942 met de posities van de 306. *Infanterie Divisie* toont duidelijk dat het hoofdkwartier van de HKAA 826 op de plaats ligt van de zone van de aangetroffen geschutsbedding (Figuur 23). De *Stützpunkt*-naam wordt echter niet vermeld.

Figuur 23: Fragment van kaart van 03/11/1942 (© BAMA). Centraal op het uittreksel is het hoofdkwartier HKAA 826 duidelijk te zien, in de zone van de toevalsvondst.

Begin november 1942 vertrok de 306. *Infanterie Divisie* naar het Oostfront. Ze werd vervangen door de 39. *Infanterie Divisie*. De eerste kaart van deze divisie toont de nieuwe regels wat betreft de benamingen van steunpunten in dienst en ook een nieuw kleurensysteem (Figuur 24). Zwart staat voor de Landmacht, blauw voor de Marine, groen voor de Luchtmacht. Op deze kaart staat voor de eerste keer de benaming 'WN Marder' aangeduid voor de zone van de aangetroffen geschutsbedding. De richtlijn voor de nieuwe benaming van de steunpunten gaf aan dat de hoofdkwartieren de naam van een roofdier moesten krijgen. De naam van het steunpunt in kwestie is inderdaad een roofdier; *Marder* is marter in het Nederlands.

Figuur 24: Fragment van kaart van 11/11/1942 (© BAMA). Een nieuw kleurensysteem was toen in voege. Het hoofdkwartier HKAA 826, gelokaliseerd op de toevalsvondstzone, wordt nu ook aangeduid als WN Marder.

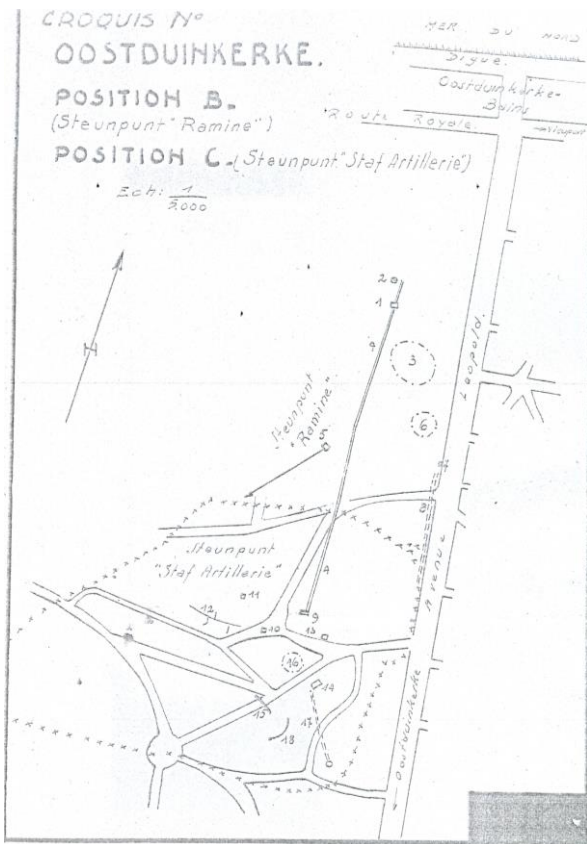
In februari 1943 vertrok ook de 39. *Infanterie Divisie* richting het Oostfront. Ze werd vervangen door de 171. *Reserve Infanterie Divisie* die één jaar later hernoemd werd naar 48. *Infanterie Divisie* en in de sector bleef tot augustus 1944. De kaart van 25/03/1943 bevestigt de positie van het WN Marder voor de zone aan de Hogeweg en plaatst hier het symbool van het hoofdkwartier van de HKAA 826 (Figuur 25).

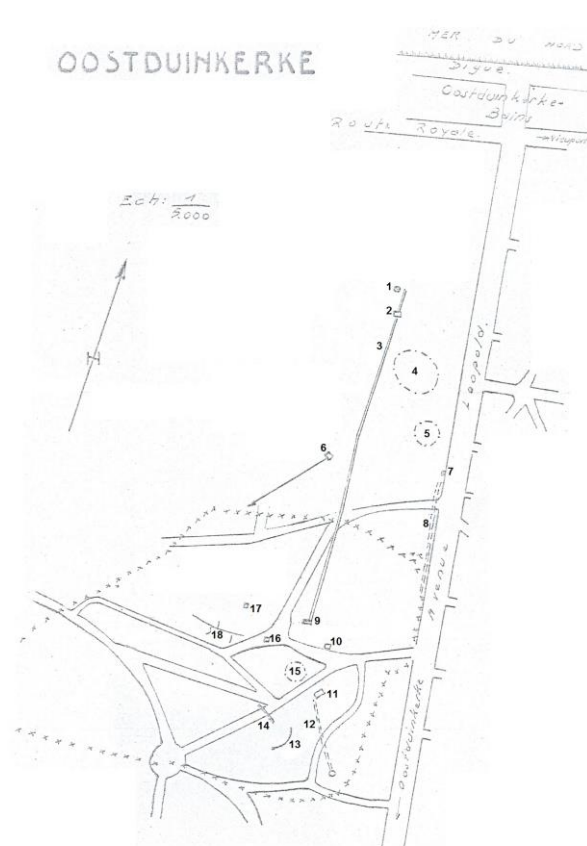
Figuur 25: Fragment van kaart van 25/03/1943 (© BAMA) met de posities van de 171. *Reserve Infanterie Divisie*. De toevalsvondstzone staat nog steeds gemarkeerd als het hoofdkwartier van de HKAA 826 en als WN Marder.

Het Belgische leger inventariseerde de plaats als 'Position B' (Steunpunt 'Ramine') en 'Position C' (Steunpunt 'Staf Artillerie') binnen Sector 2 (Oostduinkerke tot Lombardsijde) (Figuur 26). De naam *Ramine* is uiteraard verkeerd, want deze doelde op de marine-batterij aan de IJzermond, maar de benaming 'Staf Artillerie' is redelijk correct aangezien de positie het hoofdkwartier van de HKAA 826 herbergde.

Figuur 26: Kaart van de zone in Oostduinkerke uit de inventaris van het Belgisch Leger (© CDH), met situering van de verschillende verdedigingsstructuren .

Figuur 27: Zelfde kaart aangepast door Pierre Nowak met nummering structuren die gekoppeld is aan de inventaris van Atlantikwall Belgium.

Het plan van het Belgisch Leger geeft een overzicht van de organisatie van het hoofdkwartier. Dit steunpunt was gebouwd rond een bunker *Regelbau*¹³ 608 (nr. 11) en een hospitaalbunker *Regelbau* 638 (nr. 9) en wat kleinere bouwwerken (Figuur 27). De *Regelbau* 608 werd in 2004 gesloopt, maar kon door Atlantikwall Belgium nog gefotografeerd worden. De hospitaalbunker *Regelbau* 638 bestaat nog steeds, maar er werd een huis over gebouwd. De bunker nr. 10 was een lichte bunker met een garagegedeelte; enkel dit garagegedeelte is nog bewaard.

Vanuit de kern van het hoofdkwartier, aan de hospitaalbunker (nr. 9), vertrok een lange loopgraaf richting kust (nr. 3). Die verbond het hoofdkwartier met een observatiepost die gebouwd werd tegen de villa 'Calypso' op een hoge duin met zicht op zee (nr. 1). De villa en de observatiepost zijn vandaag de dag niet meer bewaard, maar zijn wel nog duidelijk zichtbaar op na-oorlogse luchtfoto's (Figuur 17; Figuur 29; Figuur 30; Figuur 31). Ook het oorlogsschadedossier van deze villa met aangebouwde observatiepost is nog bewaard. Net achter de villa stond een bunker *Regelbau* 621 (nr. 2).

Tussen de kern van het hoofdkwartier en het complex villa Calypso – bunker *Regelbau* 621 passeerde de loopgracht twee hoge duinen (Figuur 27: nrs. 4 en 5). Deze waren eveneens versterkt. Deze versterkingen dateren wellicht van 1942, van toen *Stützpunkt Olga* werd opgenomen binnen de

¹³ Elk type bunker had één of meerdere standaardplannen, de zogenaamde *Regelbau*.

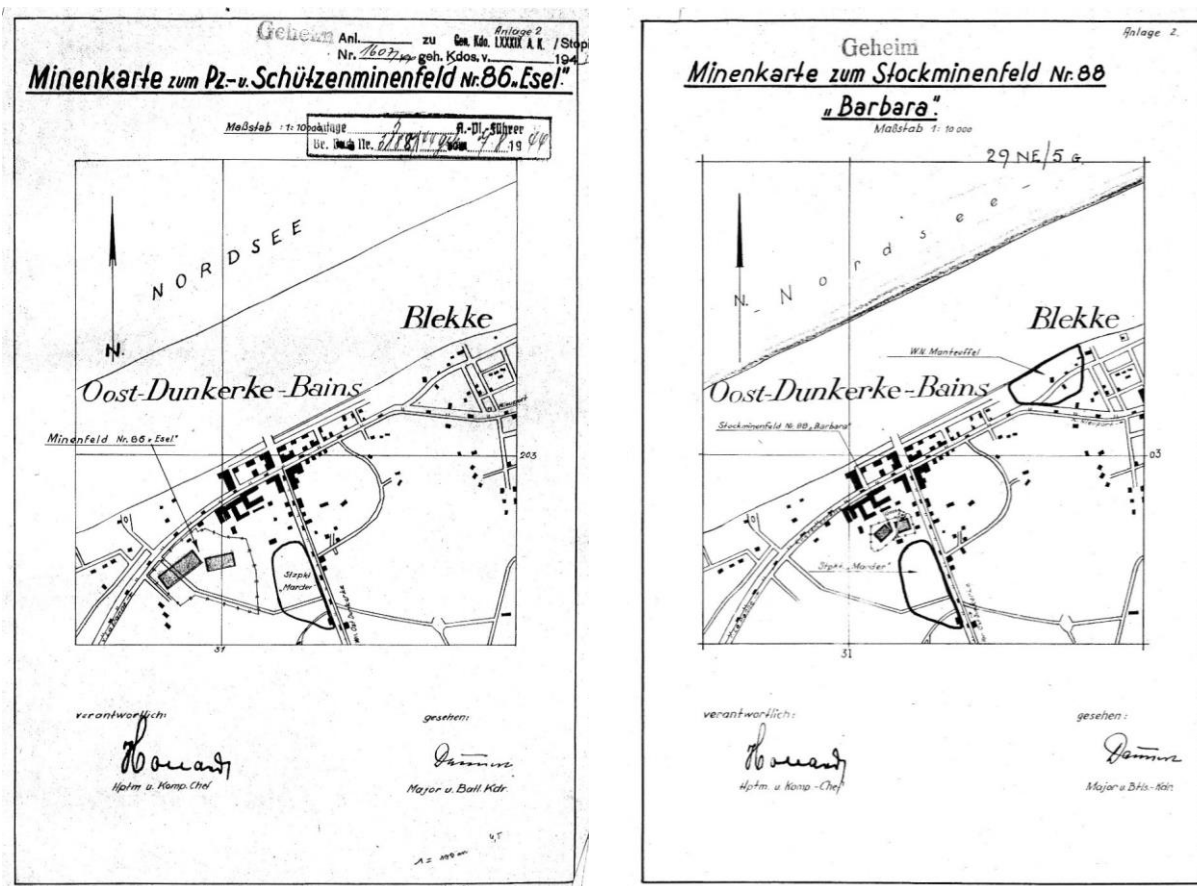
nieuwe grenzen van de *WN Marder*. De versterking van duin nr. 4 wordt alleszins als dusdanig beschreven in de Belgische inventaris: “*Dune fortifiée par réseau de galeries avec barbettes, emplacements pour fusiliers et FM, 2 grandes plateformes en briques et béton de 8m de diamètre pour pièce d'artillerie. Nombreux petits ouvrages enterrés en briques et béton et niches à munitions, le tout partiellement démoli. En annexe petite construction en briques pour logement et garage. 1 cuve en maçonnerie de briques pour mortier moyen - en annexe, abris à munitions enterrés avec mur de masque*”.

Over duin nr. 5 staat vermeld: “*Autre dune fortifiée par un réseau de galeries, barbettes pour Mi, etc... 2 abris à munitions en maçonnerie de briques enterrés*”.

De geschutsbedding aangetroffen in de Hogeweg zou één van de twee beddingen moeten zijn die beschreven staan voor nr. 4.

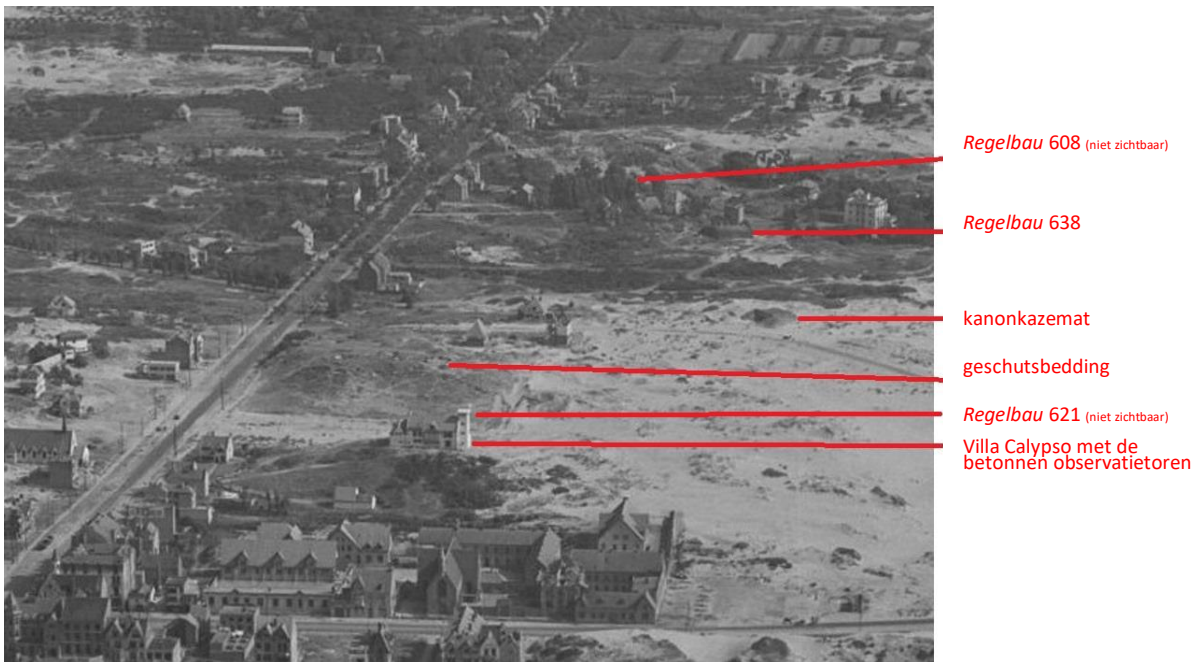
Tussen de twee versterkte hoge duinen en de kern van het hoofdkwartier bouwde het Duitse leger in 1944 nog een kanonkazemat, maar met schootsveld naar het binnenland toe (nr. 6). Het juiste type van deze nu verdwenen kazemat is nog niet geïdentificeerd, maar vermoedelijk betrof het een *Regelbau 612*.

In de nabijheid bevonden zich verder nog twee mijnevelden, *Minenfeld 87 Esel* en *Minenfeld 88 Barbara* (Figuur 28). Op de locatieplannen van deze mijnevelden staat het steunpunt telkens als *Stp Marder* aangegeven. Interessant is dat op de eerste kaarten van 1942 en 1943 de positie vermeld staat als een *WN (Wiederstandsnest)* en dat ze op de mijneveldplannen uit 1944 gepromoveerd is tot een *St (Stützpunkt)*. Een kaart uit 1944 van dit stuk van onze kust is echter niet gekend om dit verder te onderzoeken.

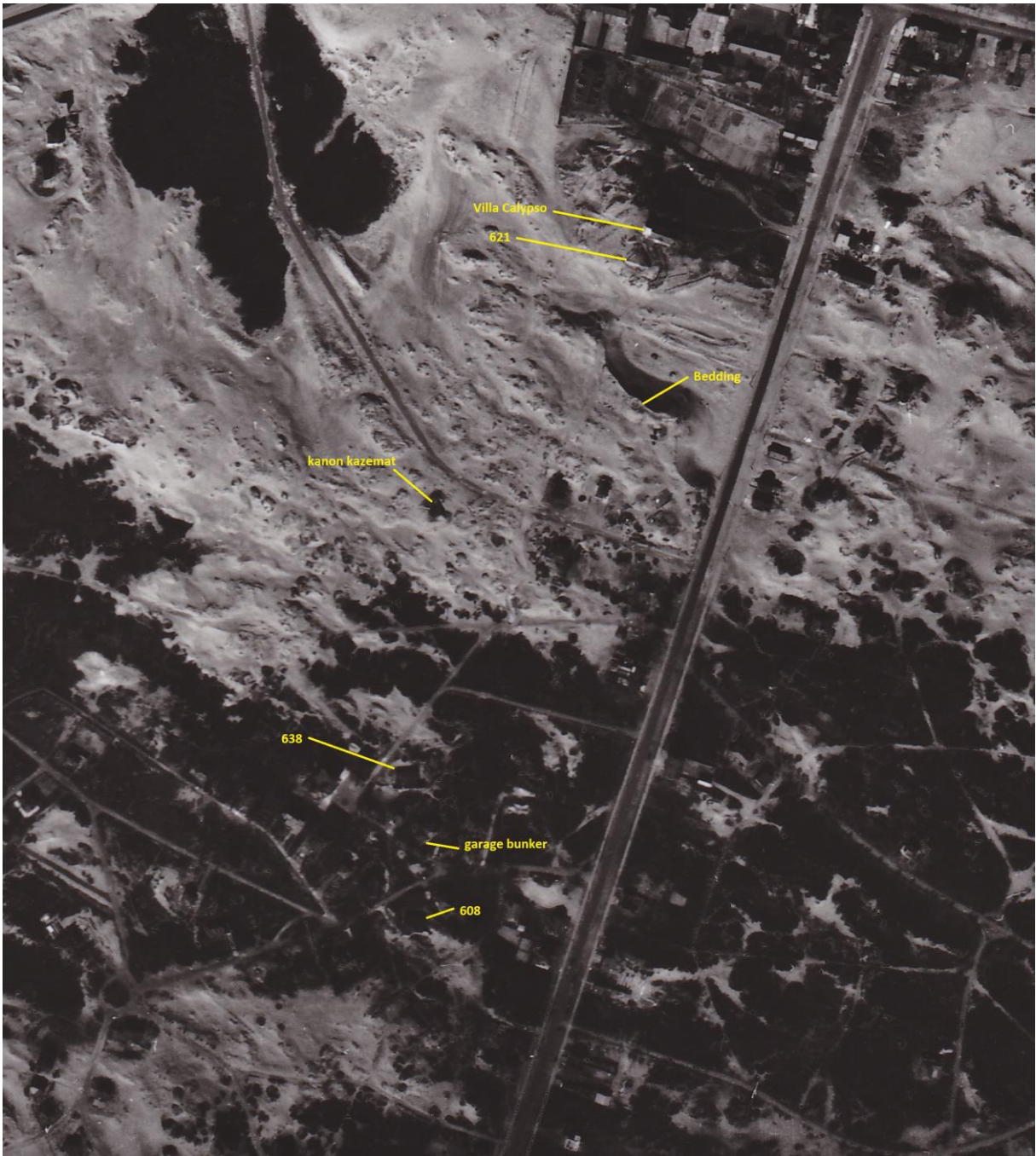
Figuur 28: Locatieplannen van de twee nabijgelegen mijnevelden, opgemaakt door het Duitse leger (© NARA). Links: *Minenfeld 87 Esel*; rechts: *Minenfeld 88 Barbara*.

Deze informatie van de WOII-kaarten is goed te herkennen op de schuine luchtfoto uit 1945 die al eerder werd getoond (Figuur 17) en een luchtfoto uit 1948 (Figuur 29; Figuur 30). Alle bouwwerken zijn nog zichtbaar, ook de geschutsbedding. Met de informatie uit de archivalische bronnen kunnen deze nu ook geïdentificeerd worden. Verschillende structuren zijn ook nog deels te herkennen op een luchtfoto uit 1953 (Figuur 31). De beddingen zijn dan blijkbaar al bedekt want niet echt zichtbaar.

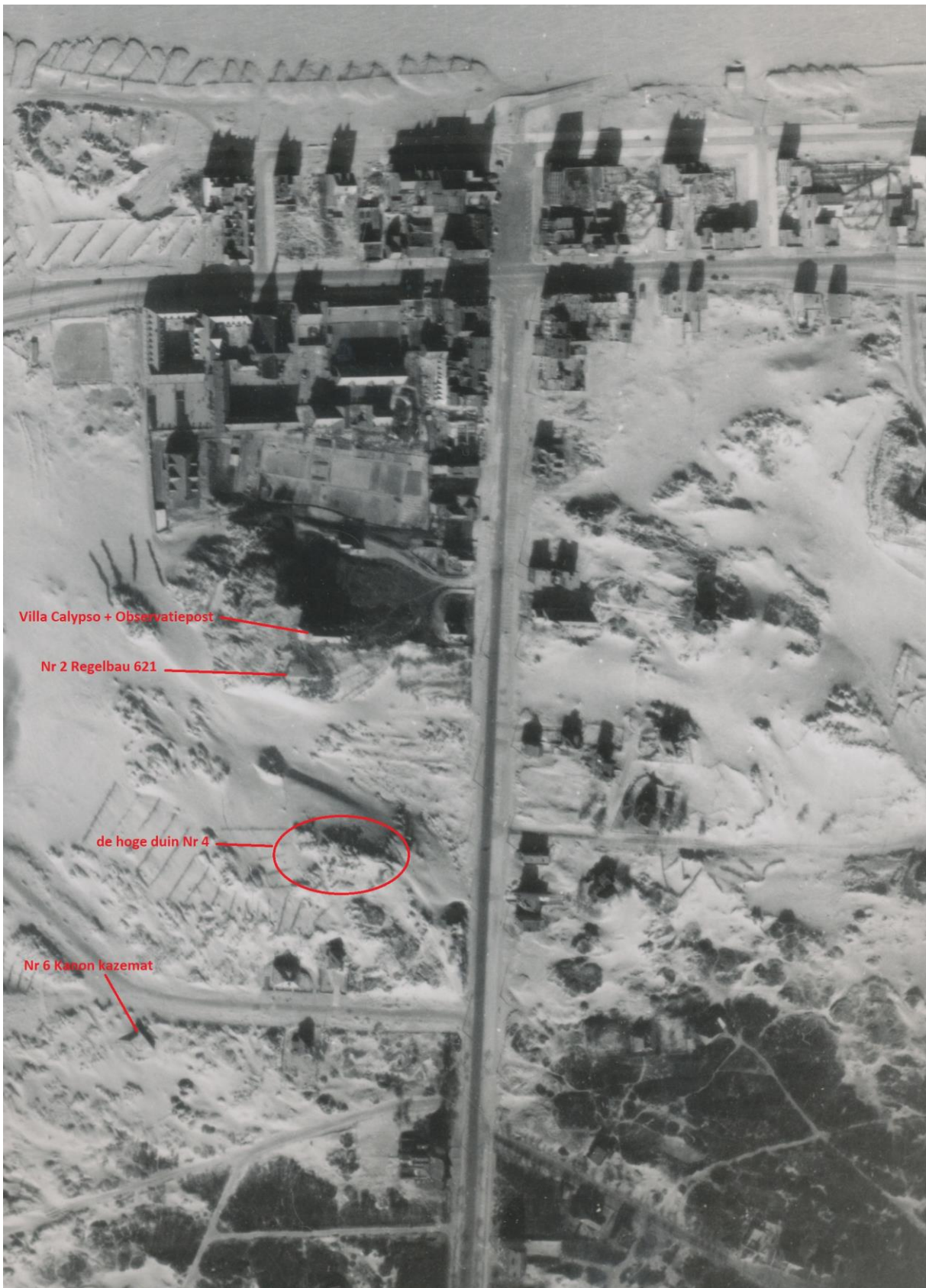
Figuur 29: Schuine luchtfoto van 4 augustus 1945 (© NCAP) die de zone toont vanaf de kust.

Figuur 30: Luchtfoto uit 1948 (© NGI) met aanduiding van de verschillende besproken structuren van deze zone.

Figuur 31: Luchtfoto uit 1953 (© NGI) met aanduiding van de nog zichtbare structuren in deze zone.

6.3.2.2 De geschutsbedding zelf

De aangetroffen geschutsbedding kan geïdentificeerd worden als één van de twee beddingen van de versterkte duin die als nr. 4 aangeduid staat op het plan. Deze werden wellicht gebouwd in de periode dat het infanterie-steunpunt Olga werd opgericht in 1941-1942 door de *306. Infanterie Divisie* en werden later geïntegreerd in het nieuwe hoofdkwartier-steunpunt *WN Marder*, later *Stp Marder*. De inventaris van de *306. Infanterie Divisie* (Figuur 21) lijst één PaK op, naast twee PaK-Stellingen, met andere woorden twee beddingen. Ook is te lezen dat de twee stellingen 'offen' zijn – open beddingen dus –, en dat ze 'fertig' zijn, volledig gebouwd.

De opgemeten afmetingen – 4 m als diameter voor de buitensokkel, 2 m als diameter voor de binnensokkel – duiden op een kleine bedding. De binnensokkel werd in de regel gevuld met een betonnen bovenlaag en had vermoedelijk een centrale stalen pivot. Op de binnensokkel draaiden de wielen van het kanon. De grootte van de binnensokkel is dus een goede indicatie voor het soort kanon dat daar kon staan. De meeste van de Duitse zware tot mediumzware PaK kanonnen hadden een bredere afstand dan 2 m tussen hun wielen en konden dus niet draaien op deze bedding. De gevonden bedding kon dus enkel een licht PaK kanon gedragen hebben.

Als licht kanon hadden de Duitsers de 3.7cm PaK (*Panzerabwehrkanone 36*) in grote aantallen aan het begin van de oorlog. Het zou ook een zogenaamd 'Beute' kanon (buitgemaakt kanon), zoals een 2.5cm PaK 112 (f) of een 4.7cm PaK 185 (b)¹⁴, kunnen zijn maar het valt wel op dat bij de andere steunpunten 146 en 147 de 'Beute' afkomst van de kanonnen altijd vermeld staat. Bij het PaK kanon van steunpunt Olga staat er enkel PaK, wat doet vermoeden dat het hier wel degelijk om een Duits kanon gaat. Dat kan dan alleen een licht type zijn, de 3.7cm PaK.

Een inventaris van de *306. Infanterie Divisie* lijst alle zware wapens op die in die periode bij de divisie in dienst waren (Figuur 33). Als lichte PaK kanonnen staan er 21 stuks 3.7cm PaK opgelijst. Er zijn ook ex-Franse 2.5cm PaK en ex-Belgische 4.7cm PaK, maar zoals hierboven beargumenteerd, kan het bij de aangetroffen bedding enkel om de 3.7cm PaK gaan.

Vreemd is wel dat de Belgische inventaris uit 1945 8 m diameter opgeeft voor beide beddingen, wat tweemaal de opgemeten diameter bedraagt. Het is echter gekend dat er dikwijls fouten in de inventaris zijn geslopen. Talrijke posities werden toen bezocht, op het terrein opgemeten en later in het rapport overgetypt. Het kan dus gaan om een verwarring met een andere bedding, bv. met de bedding die naast de kanonkazemat stond.

Wat ook heel vreemd is, is de binnenruimte van de binnensokkel. Deze is immers niet opgevuld met beton. Er is ook geen enkele aanwijzing dat dit ooit het geval was, integendeel. Er is geen enkel spoor van betonaanhechting op de binnenwand en in het zand vielen er geen betonbrokjes op. Hoe dit verklaard kan worden, is niet duidelijk.

¹⁴ De f staat voor ex-Frans, de b voor ex-Belgisch.

Figuur 32: Foto uit 1944, Noord-Frankrijk, die de 3.7cm PaK toont die wordt voortgeduwd. © Bundesarchiv (DE), Bild 101I-299-1831-26 / Hähle, Johannes / CC-BY-SA 3.0.

Figuur 33: De opstelling van een 3.7cm PaK op een geschutsbedding dat voor dit type was bedoeld in het domein Atlantikwall Raversyde. © Raversyde, 2018.

Stand: 1.11.41		
Waffenart:	Ist:	Soll:
I.M.G.	✓ 380	392
I.M.G. 08/15	✓ 24	-
s.M.G.	✓ 108	108
I.Gr.W.	✓ 26	27
s.Gr.W.	-	-
I.J.G.	-	-
s.J.G.	-	-
I.F.H. (t)	✓ 16	16
I.F.K. (t)	✓ 8	8
Pz. B.	-	90
M.Pist.	✓ 200	736
3,7 Pz. Jg. Gesch.	✓ 21	21
I.Fl.W.	✓ 6	6
Bodenständige und Beutewaffen:		
I.M.G. 25 (t)		41
2,5 cm Pak 112 (f)		3
3,7 cm Kw. K. 114 (f)		12
4,7 cm Pak 185 (b)		1
6cm Gr. W. 225 (f)		1
7,5 cm F. K. (p.)		3
7,5 cm F. K. 236 (b)		4
10,5 cm F. K. 331 (f)		4
Renault-Pz. Kpfg.		12

Figuur 34: Fragment van de inventaris van de 306. Infanterie Divisie (© NARA) met de oplistings van alle zware wapens die de divisie in gebruik had.

6.4 SYNTHESE VAN DE KENNIS OVER DE ARCHEOLOGISCHE SITE

Een confrontatie met de informatie uit de historische luchtfoto's en deze uit de archivalische bronnen geeft aan dat het bij de aangetroffen structuur bestaande uit twee concentrische baksteensokkels gaat om de resten van een Duits antitankgeschut gericht op de weg van Oostduinkerke-Bad richting Oostduinkerke.

Dankzij de bewaarde historische documenten van zowel het Duitse als het Belgische leger kan de aangetroffen geschutsbedding bovendien geïdentificeerd worden als onderdeel van een specifiek steunpunt. Het werd wellicht gebouwd in de periode van de oprichting van het infanterie-steunpunt Olga in 1941-1942 door de 306. Infanterie Divisie. Ze kan herkend worden als één van de twee beddingen waarmee de noordelijke duin van dit steunpunt was versterkt. Later werd deze geschutsbedding ook gebruikt in het nieuwe hoofdkwartiersteunpunt *WN Marder*, later omgevormd tot *Stp Marder*.

De afmetingen van de aangetroffen bedding geven bovendien aan dat het bedoeld was voor een licht kanon, een 3.7cm PaK. De inventaris van de 306. Infanterie Divisie bevestigt dat dit artilleriegeschut door hen in gebruik was. Dat bij de aangetroffen bedding de binnensokkel geen betonnen opvulling bleek te hebben, is echter heel vreemd; hiervoor werd geen verklaring gevonden binnen dit onderzoek.

De historische luchtfoto's uit de Tweede Wereldoorlog tonen vooral sterk gecamoufleerde Duitse militaire constructies. Door die camouflage kan op basis van deze beelden geen verdere informatie

verkregen worden over de interne organisatie van deze Duitse militaire structuren. Daar hebben archeologisch terreinonderzoek en de registratie van sporen en structuren op het terrein een grote meerwaarde. In het geval van deze toevalsvondst verduidelijkt de aangetroffen geschutsbedding een specifieke locatie op de historische luchtfoto's. Dankzij dergelijke archeologische vaststellingen kunnen archivalische bronnen bovendien gekoppeld worden aan precieze vindplaatsen. Een dergelijke toevalsvondst toont bovendien aan dat ook een 'klein' onderdeel van de Atlantikwall een belangrijke historische informatiewaarde bevat, als een puzzelstuk dat inzicht kan bieden in een ruimere zone. Deze toevalsvondst bevestigt ten slotte nog maar eens dat er ook nog onder het zand van de duinen, of onder de bebouwing, relictten van de Atlantikwall bewaard bleven.

7 SAMENVATTING

Tijdens wegeniswerken in het tracé van de Hogeweg in Oostduinkerke, deelgemeente van Koksijde, kwam in november 2018 een geschutsbedding uit de Tweede Wereldoorlog aan het licht. Via de toevalsvondstprocedure werd deze toevalsvondst de volgende dag meteen geregistreerd en gedocumenteerd door het agentschap Onroerend.

Door middel van historische luchtfoto's en andere archivalische documenten, zoals WOII-kaarten, -plannen en -inventarissen van het Duitse en het Belgische leger, kan de geschutsbedding geïdentificeerd worden als een onderdeel van de sector waarvoor de *306. Infanterie Divisie* verantwoordelijk was. De bedding hoorde meer bepaald tot het infanterie-steunpunt Olga dat door deze divisie in 1941-1942 werd opgericht. Later werd dit steunpunt omgevormd tot het nieuwe hoofdkwartiersteunpunt *WN Marder*, dat nog later *Stp Marder* werd. Op deze bedding stond een licht kanon, een 3.7cm PaK, opgesteld.

Deze toevalsvondst toont nog maar eens aan dat er ook nog onder het zand van de duinen, of onder de bebouwing, relictten van de Atlantikwall bewaard zijn. Bovendien bevestigt dit onderzoek ook het belang van dergelijke archeologische vaststellingen: historische luchtfoto's en andere archivalische bronnen kunnen zo gekoppeld worden aan precieze vindplaatsen en inzicht kan verkregen worden in de specifieke opbouw van specifieke verdedigingsstructuren.

8 BIBLIOGRAFIE

8.1 GERAADPLEEGDE ARCHIEVEN

CDH, *Centre de documentation historique des forces armées. Belgique*, Evere (België)

BAMA, *Bundesarchiv-Militärarchiv*, Freiburg im Breisgau (Duitsland)

NARA, *National Archives and Records Administration*, Washington (USA)

NCAP, *National Collection of Aerial Photography*, Edinburgh (Schotland)

NGI, *Nationaal Geografisch Instituut*, Brussel (België)

8.2 LITERATUUR

DEBOUCK Y., VERDEGEM S. & STICHELBAUT B. 2023: *Toevalsvondst van een bunker uit de Tweede Wereldoorlog aan het Binnenhof in Knokke (W.-Vl.)*, Onderzoeksrapporten Onroerend Erfgoed 285, Brussel.
<https://doi.org/10.55465/DLDV8301>

FRANCART P. 1988 : *La Côte Belge 1940/44. Le Mur de l'Atlantique. Tome 1*, Ganshoren.

PHILIPPART F., PEETERS D. & VAN GEETRUYEN A. 2004: *De Atlantikwall. Van Willemstad tot de Somme. Een gids langs de Duitse verdedigingslinie van de Tweede Wereldoorlog*, Tielt.

SAKKERS H. & HOUTERMAN J. 1990: *Atlantikwall in Zeeland en Vlaanderen gedurende opbouw en strijd 1942-1944*, Rijswijk.

STICHELBAUT B. 2021: *Toevalsvondsten Tweede Wereldoorlog : Onderzoek projectgebieden a.d.h.v. historische luchtfoto's*, CHAL-rapport 178, Gent.

STICHELBAUT B., GHEYLE W., CORNILLY J. & DE MEYER M. 2021: *De kust 4 augustus 1945. De zomer van de vrijheid. Unieke luchtfoto's van Knokke tot De Panne*, Gent.

9 BIJLAGEN

9.1 LIJST VAN FIGUREN

Figuur 1: De aangetroffen bakstenen structuur op het einde van de doodlopende Hogeweg in Oostduinkerke. Foto naar het noorden, waarbij duidelijk merkbaar is hoe de straat afhelpt. De geschutsbedding lag immers nabij de top van een hoge duin. Foto © agentschap Onroerend Erfgoed.....	6
Figuur 2: Topografische kaart (© Digitaal Vlaanderen) met lokalisatie van de toevalsvondst (paarse stip), op ca. 500 m van het strand.	7
Figuur 3: GRB (© Digitaal Vlaanderen) met aanduiding van de vindplaats (paarse stip) binnen de bebouwing van Oostduinkerke.....	7
Figuur 4: GRB (© Digitaal Vlaanderen) met positie van de aangetroffen structuur in het tracé van de Hogeweg.	8
Figuur 5: De geschutsbedding lag dichtbij de top van de duin. Foto naar het ZZW (© agentschap Onroerend Erfgoed).....	9
Figuur 6: De bodemkaart (© Digitaal Vlaanderen), met aanduiding van de vindplaats.	10
Figuur 7: Digitaal Hoogte Model (© Digitaal Vlaanderen) met aanduiding van de vindplaats, gelegen nabij de top van een hoge duin.	11
Figuur 8: Overzichtsfoto, in vogelperspectief, van de aangetroffen geschutsbedding. Foto samengesteld op basis van 3D-fotografie, door Johan Van Laecke (© agentschap Onroerend Erfgoed).	13
Figuur 9: Opgravingsplan van de aangetroffen geschutsbedding, met aanduiding van de bewaarde hoogtes in TAW (© Onroerend Erfgoed).....	15
Figuur 10: Reconstructietekening van de doorsnede doorheen de structuur en de aansluitende loopgraven. ...	15
Figuur 11: De geschutsbedding met aansluitende loopgraven. Foto naar het noordwesten (© agentschap Onroerend Erfgoed).....	16
Figuur 12: De oostkant van de geschutsbedding met de aansluiting met de loopgraaf. Het vloerniveau tussen beide baksteensokkels is deels vrijgelegd. Zowel de vloer van deze circulatiegang als de vloer van de loopgraaf zijn gecementeerd. Bemerkt ook de roetsporen op de bakstenen aan de buitenzijde van de binnensokkel. Foto naar het noordwesten (© agentschap Onroerend Erfgoed).....	16
Figuur 13: De oostelijke loopgraaf die aansluit op de geschutsbedding. Foto naar het noordoosten, die de positie van de structuur toont onder de puinfundering van het asfalt van het wegtracé. Het vloerniveau van de loopgraaf bevindt zich twee baksteenlagen boven het vloerniveau van de circulatiegang. Bemerkt de roetsporen op de bakstenen aan de binnenzijde van de buitensokkel. Foto © agentschap Onroerend Erfgoed.....	17
Figuur 14: Detail van de aansluiting van de loopgraaf op de oostkant van de geschutsbedding. Foto naar het noordoosten (© agentschap Onroerend Erfgoed).	17
Figuur 15: De aansluiting van de westelijke loopgraaf, met rechts meer in detail. Het vloerniveau van dit stuk loopgraaf is grotendeels verstoord. Foto's naar het westen © agentschap Onroerend Erfgoed.	18
Figuur 16: Britse luchtfoto van 25 maart 1944 (© NCAP), waarop de aangetroffen geschutsbedding duidelijk te zien is.....	19
Figuur 17: Amerikaanse oblieke luchtfoto van 4 augustus 1945 (© NARA), waarop de cirkelvormige geschutsbedding nog zichtbaar is. Op de voorgrond staat villa Calypso met de Duitse observatietoren (zie verder).....	19
Figuur 18: Amerikaanse luchtfoto van 14 juni 1944 (© NARA), gegeorefereerd, met aanduiding van de verschillende herkenbare WOII-structuren.	20
Figuur 19: Amerikaanse luchtfoto van 21 augustus 1944 (© NARA), gegeorefereerd, met aanduiding van de verschillende herkenbare WOII-structuren.	21
Figuur 20: Fragment van kaart uit 1941, met aanduiding van de posities bezet door de 306. <i>Infanterie Divisie</i> (© NARA). De zone van de toevalsvondst is de laatste positie binnen de sector waarvoor deze divisie bevoegd was, namelijk het nummer 145.....	22

Figuur 21: Inventaris in het <i>Kriegstagbuch</i> (KTB) van de 306. <i>Infanterie Divisie</i> (© NARA). Deze lijst van 23/11/1941 noemt alle posities in de sector op die toen bezet waren door deze divisie. In paars omlijnd: het steunpunt met nummer 145, zijnde <i>Infanterie Stützpunkt Olga</i> , met oplijsting van het aantal wapens en stellingen, en hun kenmerken.....	23
Figuur 22: Fragment van kaart van 05/04/1942 (© NARA). Het hoofdkwartier HKAA 826, centraal op deze kaart, situeert zich op dat moment in Oostduinkerke.	23
Figuur 23: Fragment van kaart van 03/11/1942 (© NARA). Centraal op het uittreksel is het hoofdkwartier HKAA 826 duidelijk te zien, in de zone van de toevalsvondst.	24
Figuur 24: Fragment van kaart van 11/11/1942 (© NARA). Een nieuw kleurensysteem was toen in voege. Het hoofdkwartier HKAA 826, gelokaliseerd op de toevalsvondstzone, wordt nu ook aangeduid als <i>WN Marder</i>	25
Figuur 25: Fragment van kaart van 25/03/1943 (© NARA) met de posities van de 171. <i>Reserve Infanterie Divisie</i> . De toevalsvondstzone staat nog steeds gemarkeerd als het hoofdkwartier van de HKAA 826 en als <i>WN Marder</i>	25
Figuur 26: Kaart van de zone in Oostduinkerke uit de inventaris van het Belgisch Leger (© NARA), met situering van de verschillende verdedigingsstructuren	26
Figuur 27: Zelfde kaart aangepast door Pierre Nowak met nummering structuren die gekoppeld is aan de inventaris van Atlantikwall Belgium.	26
Figuur 28: Locatieplannen van de twee nabijgelegen mijnevelden, opgemaakt door het Duitse leger (© NARA). Links: <i>Minenfeld 87 Esel</i> ; rechts: <i>Minenfeld 88 Barbara</i>	27
Figuur 29: Schuine luchtfoto van 4 augustus 1945 (© NCAP) die de zone toont vanaf de kust.	28
Figuur 30: Luchtfoto uit 1948 (© NGI) met aanduiding van de verschillende besproken structuren van deze zone.	29
Figuur 31: Luchtfoto uit 1953 (© NGI) met aanduiding van de nog zichtbare structuren in deze zone.	30
Figuur 32: Foto uit 1944, Noord-Frankrijk, die de 3.7cm PaK toont die wordt voortgeduwd. © Bundesarchiv (DE), Bild 101I-299-1831-26 / Hähle, Johannes / CC-BY-SA 3.0.	32
Figuur 34: De opstelling van een 3.7cm PaK op een geschutsbedding dat voor dit type was bedoeld in het domein Atlantikwall Raversyde. © Raversyde, 2018.....	32
Figuur 33: Fragment van de inventaris van de 306. <i>Infanterie Divisie</i> (© NARA) met de oplijsting van alle zware wapens die de divisie in gebruik had.	32

9.2 LIJST VAN PLANNEN

Digitaal opmetingsplan .dwg

9.3 LIJST VAN SPOREN

Slechts één (samengestelde) structuur, bestaande uit de geschutsbedding (twee baksteensokkels), met aansluitend, zowel aan de oostkant als de westkant, de aanzet van een loopgraaf.

2018J286_DSC_3225

2018J286_DSC_3226

2018J286_DSC_3227

2018J286_DSC_3228

2018J286_DSC_3229

2018J286_DSC_3230

2018J286_DSC_3231

2018J286_DSC_3232

2018J286_DSC_3233

2018J286_DSC_3234

2018J286_DSC_3235

2018J286_DSC_3236

2018J286_DSC_3237

2018J286_DSC_3238

2018J286_DSC_3239

2018J286_DSC_3240

2018J286_DSC_3241

2018J286_DSC_3242

2018J286_DSC_3243

2018J286_DSC_3244

2018J286_DSC_3245

2018J286_DSC_3246

2018J286_DSC_3247

2018J286_DSC_3248

2018J286_DSC_3249

2018J286_DSC_3250

2018J286_DSC_3251

2018J286_DSC_3252

2018J286_DSC_3253

2018J286_DSC_3254

2018J286_DSC_3255

2018J286_DSC_3256

2018J286_DSC_3257

2018J286_DSC_3258

2018J286_DSC_3259

2018J286_DSC_3260

2018J286_DSC_3261

2018J286_DSC_3262

2018J286_DSC_3263

2018J286_DSC_3264

20181286_D5C_3265

20181286_D5C_3266

20181286_D5C_3267

20181286_D5C_3268

20181286_D5C_3269

20181286_D5C_3270

20181286_D5C_3271

20181286_D5C_3272

20181286_D5C_3273

20181286_D5C_3274

